کرێکارانی جیهان یەکگرن!

پێشڕەو

ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندی کۆمەڵە (ڕێکخراوی کوردستانی حیزبی کۆمونیستی ئێران)

دەورەی دووەهەم- ژمارە ٤١٩-نیوەی ئەولی بەفرانبار ١٤٠٠-دێسامبر ٢٠٢١

لەمەڕ مانگرتن ل٣

مێژوو و ئێستای سەلەفیەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ل٤

مارکسیزم و ئیکۆ سۆسیالیزم ل٢

ئەو کارەساتانەی کە دەسەڵاتی ئیسلامی بەسەر خەڵکی ئێرانی هێناوە ل٢

کۆبوونەوەی سەراسەری مۆعەلیمان و پێویستی گۆڕانکاری لە چۆنیەتی بەڕێوە بردنی خۆپیشاندانەکان ل٧

بزووتنەوەی ژنانی ئێران، مۆتەکەی کۆماری ئیسلامی ل٩

دەستی ئەردۆغان خۆش بێ، یان ڕووی دیپلۆماسی دەوڵەتەکان ڕەش بێ؟ ل٨

کۆماری ئیسلامی و مەزهەبی کردنی زیاتری پەروەردە و بارهێنان ل٩

سەروتار

ئەو کارەساتانەی کە دەسەڵاتی ئیسلامی بەسەر خەڵکی ئێرانی هێناوە

بەپێی ڕاپۆرتی ڕۆژنامەی خۆراسان، هێندێک لە کچان و ژنان لە مەشهەد بەخاتری هەژاری ڕوویان کردووەتەوە فرۆشتنی قژی خۆیان. بە پێی ئەم ڕاپۆرتە ژنێک حازرە قژی بە ٢٠٠ هەزار تمەن بفرۆشێت تا قەرزی دکتووری دیابێتەکەی بداتەوە. ئەم ڕۆژنامەیە دەنووسێت: "بەپێی جنس و پڕبوونی موو، ژنان دەتوانن ٢٠٠ تا نیهایەتەن دوو ملیۆن تمەن لەبری قژیان وەربگرن." بەپێی ڕاپۆرتی مەیدانیی ئەم ڕۆژنانەمەیە، کچێکی دە ساڵە بۆ کڕینی تەلەفوون، ژنێکی ٢١ ساڵە بۆ دانەوەی قیستی جیازی خوشکەکەی، ژنێکی ٥٠ ساڵە بۆ دابین کردنی خەرجی دەرمانی مێردەکەی و هەروەها کچێکی ١٥ ساڵە بۆ دابین کردنی خەرجی ناونووس کردن لە مەدرەسەی مامناوەندی قژی خۆیان فرۆشت.

بەڵام کارەساتی کۆمەڵایەتی لێرەدا کۆتایی نایەت. دڵتەزێنتر لە فرۆشتنی قژی ژنان، فرۆشتنی کۆرپەڵەیە. "حەبیبوڵڵا مەسعوودی" جێگری کۆمەڵایەتی ڕێکخراوی بێهزیستیی ئێران باسی لە چوونەسەرەوەی ئاماری فرۆشتنی کۆرپەڵە لە شەش مانگی ڕابردوودا کردووە و وتوویەتی کە کۆرپەڵەکەکان بەر لەوەیکە لە دایک بن پێش فرۆش دەکرێن. ناوبراو دەڵێت: "بارووددۆخی نالەباری بنەماڵەکان و هەروەها ئێعتیادی دایکان و باوکان لە گرینگترین هۆکارەکانی فرۆشتنی کۆرپەڵە دێنە ئەژمار." ڕۆژنامەی شەهرەوەند هەر لەم بوارەدا دەنووسێت: کوڕ نزیک بە ٥٠ ملیۆن تمەن، کچ نزیکەی ٧٠ تا ٨٠ ملیۆن تمەنە. قیمەتی منداڵ و کۆرپەڵە زۆر جیاوازن. کۆرپەڵەکان لە منداڵەکان گرانترن.

بەسەرهاتی کۆرپەڵەیەک کە پاش بەدنیا هاتنی دەفرۆشرێت، بەسەرهاتێکی دڵتەزێنە. واتە منداڵانێک کە نەخوازراو بەدنیا دێن تا ببنە پارەیەکی ڕەش و بۆ دایک و باوکیان. دەسەڵاتی ئیسلامی بەو هەژاری و فەلاکەتەی کە بەسەر خەڵکیدا سەپاندووە، بە گەندەڵی و ئێعتیادێک کە لەناو کۆمەڵگادا پەرەی پێداوە، بە بێ ماف کردنی ژنان، گەلێک کارەساتی کەم وێنەی لە کۆمەڵگای ئێراندا خوڵقاندووە.

لەو نێوەدا ژنان پتر لە هەر گرووپێکی کۆمەڵایەتیی دیکە باری ئەم هەژاری و گەندەڵی و نابەرابەری و بێبەشییەیان لەسەر شانە. درەنگتر لە هەموان دادەمەزرێن و زووتر لە هەموان بێکار دەکرێن، لەبری کاری یەکسان لەگەڵ پیاوان حەقدەستی بەرابەریان نییە. ژنان چ بەهۆی چوونەسەرەوەی ڕێژەی تەڵاق و جیابوونەوە و چ بەهۆی ئێعتیاد و یان مەرگی هاوسەر، زۆر جار نان دەرهێنەری بنەماڵەن.

لە وەها بارووددۆخێک دایە کە بەداخەوە بەشێک لە ژنان ناچار بە فرۆشی ئەندامی جەستەی خۆیان، بە قەبووڵ کردنی سیغە، بە لەشفرۆشی، بە فرۆشتنی قژی سەری خۆیان، بە فرۆشتنی کۆرپەڵەکەیان دەبن تا تیکە نانێک بۆ ئەندامانی بنەماڵەیان دابین بکەن. فرۆشتنی ئەندامانی جەستە لە گورچیلە و پێستەوە تا قژ، لە کاری دژوار و هەڵاوردنی سیستماتیکەوە تا ناچار بوون بە قەبووڵکردنی سیغەی ئیسلامی یان لەڕاستیدا لەشفرۆشی، ئەو کارەساتانەن کە ئەم ڕژیمە بەسەر خەڵکی هێناوە.

تاڵان و دزینی سەروەت و سامانی خەڵک لە لایەن دەسەڵاتدارانی ئیسلامی، سەروەتی نجوومیی ئاخوند و لات و چەقۆکێشانی حکوومەت، بۆشایی بەرین و قووڵی چینایەتی، لەگەڵ

سەرکوت و هەڵاوردنی سیستماتیک، دیمەنی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئەمڕۆی ئێرانن.

کرێکاران، جووتیاران، مامۆستایان، خوێندکاران، ژنان، خەڵکی کوردستان و ئەو جەماوەرەی کە کەمینە نەتەوەیی و مەزهەبییەکان پێک دێنن هەر کامیان بەجۆرێک لەئاست

درێژە ی : (سەروتار)

ئەو کارەساتانەی کە دەسەڵاتی ئیسلامی بەسەر خەڵکی ئێرانی هێناوە

بارووددۆخی دژوار و تاقەت پڕووکێنی خۆیان نارازین و وڵامی حکوومەت بۆ ئەوان تەنیا زیندان و ئەشکەنجە، کوێر کردن بە تفەنگی ساچمەیی، کوشتاری بەندکراوانی سیاسی و کوشتنی کۆڵبەرانی زەحمەتکێش بووە و هیچی تر.

دەسەڵاتی ئیسلامی و سەرانی گەندەڵ و کۆنەپەرستی بەرپرسی ئەم هەژاری و فەلاکەتەی خەڵکن. ڕژیمێک کە لەجیات پێکهێنانی پیشە و دابین کردنی تەندرووستی، دەرمان، شوێنی نیشتەجێ بوون، دەست دەداتە تاڵان کردنی سەروەتی وڵات و سەرکوت لە ناوخۆ و تیرۆر لە دەرەوەی وڵات، بەرپرسی ڕاستەوخۆی بێبەشی و نەهامەتییەکانە.

ژنانی ئێران، دایک، خوشک، کچ و هاوسەری پیاوان و ئەم ڕادەیە لە گوشار و هەژاری بۆسەر ژنان، نامرۆڤانە و جێگای شەرمەزارییە و تەحەمول ناکرێت. دەسەڵاتێک کە قژی ژنان بە حیجابی زۆرەملی دادەپۆشێت و بە بزوێنەری هەستی سێکسیی پیاوانی دەزانێت، شەرم لەوە ناکات کە ژنان بەهۆی هەژارییەوە قژیان بفرۆشن.

ڕووخاندنی ئەم ڕژیمە هەنگاوی یەکەم و سەرەکییە لەپێناو بەرابەریی مافی ژن و پیاو و کەم و سنووردار کردنەوەی ئەو هەمووە سووکایەتی و بەدبەختییەیە کە بەسەر خەڵکی دا سەپاندووە. ژنانی شەریف و ئازادیخوازی ئێران و کوردستان بە پێست و گۆشتی خۆیان گوشار و هەڵاواردنی حکوومەتی ئیسلامییان تەجروبە کردووە و هێزی سەرەکی و چارەنووس ساز دەبن لە دامەزراندنی نیزامێکدا کە کۆتایی بە هەڵاواردن و ستەمی ژنان بێنێت.

مافی دایک و باوک و مافی منداڵ بۆ کۆماری ئیسلامی و مافیای حکوومەت و باندەکانی فرۆشتنی منداڵ و کۆرپەڵە هیچ بایەخێکی نییە. حکوومەتی ئیسلامی مۆدێلێک لە دەسەڵاتدارییە کە بووەتە نموونەی بەربەرییەتی ئەمڕۆ و نەنگی مرۆڤایەتیی سەردەم.

نیزامێک کە دایکان و باوکانی بێبەش و نەخۆش ناچار بە فرۆشتنی کۆرپەڵە و منداڵەکانی خۆیان بکات و کۆیلەداریی نوێ لە ناحەزترین و قیزەونترین شێوەی خۆیدا بەرهەم بێنێتەوە، ڕووخاندنی وەها نیزامێک و بەرپرسانی وەک جەنایەتکارانی پیشەیی، زەروورەتێکی سیاسی، کۆمەڵایەتی و ئینسانییە.

***

مارکسیزم و ئیکۆ سۆسیالیزم

لە فارسیەوە: هێمن ئەمانی

مارکس بازنەی سەرمایەداری لە سێ پیت دا کورت کردۆتەوە: "M-C-M". ڕەوتی بەرهەم هێنان بە پارە "پوڵ" واتە "M" دەست پێ دەکات. ئەم پارەیە بۆ بەکارهێنانی کرێکاران، سەرچاوە سروشتییەکان و پیشەسازی بە مەبەستی بەرهەمهێنانی کاڵا "شت و مەک" سەرمایەگوزاری "پارە تێدا خەرج کردن" دەکرێت "C". دواتر ئەو کاڵا بەهەمهێنراوانە بە نرخێکی زیاتر لە تێچووی سەرەتایی خۆی دەفرۆشرێتەوە "M". شێوازی گۆڕانی کۆی پارەی تێچووی سەرەتایی بۆ پارەیەکی زیاتر لە نهێنی چەوساندنەوەی کرێکار دایە ئەو کاتەی کە سەرمایەدار "خاوەن پارە" حەق دەستێکی کەمتر لە نزخی ئەو کاڵایەی کە کرێکار بەرهەمی هێناوە دەدات بە کرێکاران. لەگەڵ ئەوانەشدا زێراندن و بەهرە لێ کێشاندنەوە لە سروشت و زەوی بەشێکی جیا نەکراوە و گرنگە لە خوێنی سەرمایەداریدا بۆ بەردەوام بوون و گەشە.

سەرمایە هەموو سەرچاوە سرووشتیەکان، هەروەک کرێکاران، بە دەرگای تێچووی سادە لە ڕەوتی بەرهەم هێناندا دەبینێ. لەسەر هەموو سەرمایەدار و خاوەن پارەیەک زەروور و شەرتە ئەم دەرگا سادانە بە هەرزانترین نرخ و خێراترین شێواز بەدەست بهێنێت. هەر وەکوو ڕێکەتننامە کۆمەڵایەتیەکەی ساڵی ٢٠١٠ لە کۆپنهاگن کە وەها ڕوونی دەکاتەوە: "لە سەرمایەداری ئێمە دا زەوی دەبێتە سەرچاوەی مەواد و پێداویستی خاوی بەرهەم هێنان و مرۆڤ دەبێتە بەکار هێنەر و ئامرازی بەرهەمهێنان، وە مرۆڤ نەوەک کەسانێک کە بوونیان هەیە بەڵکوو وەکوو کەسانێک کە خاوەنی شتێکن دەبنە جێگەی بایەخ و نرخ." وە کاتێک کە سەرمایەی سرووشتی و کرێکاران بە بەشێکی سادەی بەرهەمهێنان لە سیستمێکدا ڕیزبەندی دەکرێن ئاساییە ئەگەر دەرچووی هەر ئەو سیستمە بۆ سەرمایە تەنیا ئەو شتە بێت کە دەکرێت بفرۆشرێت. لەسەر ئەم بنەمایە لە هیچ گۆشە و لایەنێکی ئەم سیستمەدا پاشەڕۆ گرنگیان پێ نادرێ و حیساب ناکرێن. بۆ پێشەسازی کارگەکان هیچ گرنگ نییە کە لە کوێ، وە چەندە پاشەڕۆ بەرهەم دەهێندرێت، بۆ ئەوان تەنیا فرۆش گرنگە و هیچی تر.

کێبڕکێ، بزوێنەری سەرەکی سەرمایەداری، وورد بوونەوە لە قازانج کردن بۆ سەرمایەدار تا ئاستی مەرگ مسۆگەر دەکات. ئەگەر کۆپانیا یان کارگەیەک بیهەوێت سەرچاوەگەلێکی پێویست بۆ کەم کردنەوە و نەمانی پیس بوونی هەوا، بڵاو کردنەوەی کاربۆن و پاشەڕۆ خەرج بکات، لە هەمان کاتدا دەبێت بەردەوام لەگەڵ ئەو کۆمپانیا و کارگانەی کە وەها خەرجێک ناکەن و لە ئەنجامدا دەتوانن بەرهەمەکانی خۆیان هەرزانتر و بە ڕێژەی زیاتر بفرۆشن، لە کێبڕکێی بەردەوامدا بێت. لە ئاکامدا ئەو کۆمپانیا "بە ویژدانە" بە خێرایی لە بازنەی بەشی خۆی لە بازاڕی فرۆشدا دەردەکرێت. کەوایە سەرمایەداری بە سەرنجدان بەوەی کە تەنیا پارە لەجیاتی سودبەخشی یان بەجێ و شیاو بوونی کاڵا لە ڕەوتی بەرهەمهێناندا، دەبێتە هۆی قازانجی کورت ماوە بە واتای بەشێک لە ژێربەنای ئەم سیستمە، بۆ پێشکەوتن لە پانتایی ئەم یاریە دا. ئاشکرایە کە جەخت کردنەوە لەسەر قازانجی کورت ماوە بۆ سرووشت کوشندەیە.

سرووشتێک کە لەسەر بنەمای پێناسە و ڕوون کردنەوەکان بابەتێکی درێژ ماوەیە.

هەروەها بازنەی M-C-M هەم بە واتای بوونی گەشەی بەردەوامی سەرمایەدارە، تا بتوانێت لەم کێبڕکێیەدا بمێنێتەوە، وە هەم بۆ کۆی هەموو سیستمەکەیە. هەموو بازنەی M-C-M ڕەوتێکی بێ کۆتاییە چوونکە ئامانجی کۆتایی نەوەک بەرهەم هێنانی کاڵایەک بۆ بەکارهێنان یا سودبەخشی بەڵکوو ئەو پارەیە کە خۆی لە خۆیدا هیچ ناکات مەگەر سەرمایەگوزاری و خستنە گەڕی لە ڕەوتی بەرهەم هێنانی داهاتوودا. ئەم زەروورەتە بۆ گەشە و بڵاو بوونەوە بەهەر نرخێک سەرمایەداری دەخاتە بەرانبەر سرووشت و ژینگە: هەم بەو هۆکارەی کە تێچوو و مەوادی سەرەتایی لە ڕەوتی بەرهەم هێناندا موحتاجە بە تاڵانی ئەو سەرچاوە سرووشتیانەی ئێمە بە خێراترین شێوە کە بتوانێت. وە هەم لەبەر ئەوەی کە پێویستی زیاتری بە کڕیار هەیە کە تا ئەو جێگەیەی بۆی دەکرێت بەرهەمەکانی بفرۆشێت. پێویستی بە مەواد و هێزی زیاتر بۆ بەردەوامی گەشە، سەرمایەداری بە شێوەیەک کە جێگای قەرەبووکردنەوە نەبێت دەخاتە بەردەم هەسارەیەکی جێگیر و پایەدار.

لە ڕاستیدا بە پێی ئەو لێکۆڵینەوانەی ئاکادیمی تایبەتیی زانستی " کە ڕێکخراوێکی سەربەخۆیە لە ئامریکا" ئابووری جیهانی لە ساڵی ١٩٨٠وە لە سنووری توانایی بوژاندنەوەی زەوی تێپەڕیوە و لە ساڵی ١٩٩٩ تا ئاستی ٢٠٪ لەو سنوورە دووتر کەوتۆتەوە. لە ئێستادا ئەو مەودایە تا ئاستی ٣٠٪ بەراورد کراوە.

مارکس و ئێنگێلس ئەم بابەتەیان لە مانیفێستی کۆمۆنیستدا بە شێوەیەکی پاراو و کورت باس کردووە: " کۆمەڵگای بۆرژوایی "سەرمایەداری" نوێ لەگەڵ شێوازەکانی بەرهەم هێنان، ئاڵوگۆڕ و خاوەندارێتی" تایبەت خۆی –(کۆمەڵگایەکە هەر دەڵێی ئامرازە زەبەلاحەکانی بەرهەم هێنان و ئاڵوگۆڕی لە غەیبەوە هێناوە)- لە ئەفسوونکارێک دەچێ کە ئێتر توانای کۆنترۆڵ کردنی هێزەکانی جیهانی ژێرەوەی کە بە سیحری خۆی هێناویەتە حزوور نەماوە."

***

لەمەڕ مانگرتن

ڤیلادیمێر ئلیچ لینین
وەرگێڕان: هیوا ئەمانی

لە هەنگاوی یەکەم دا دەبێ ڕوونکردنەوەیەک بۆ ڕووداو و پەرەسەندنی مانگرتنەکان بدۆزینەوە. هەرکەسێک کە مانگرتنێکی وەبیر بێتەوە کە ئەزموونی کەسیی خۆی، ڕاپۆرتی کەسانی تر و یان ڕۆژنامەکان بێت، لەپڕ سەرنجی بۆ ئەوە ڕادەکێشرێت کە مانگرتنەکان لەو شوێنانەدا ڕوودەدەن و پەرەدەستێنن کە کارخانەی گەورەی لێ دروست کراون و لە ڕووی ڕێژەیەوە ڕوو لە زیاد بوونن. زۆر بە کەمی دەتوانین کارخانەیەکی گەورە -سەدان و بگرە هەزاران کرێکاری هەبێ- بدۆزینەوە کە مانگرتنێکی بە خۆوە نەدیبێ. ئەو کاتەی کە لە ڕووسیا تەنیا چەندانە کارخانەی گەورە بوونیان هەبوو، ژمارەی مانگرتنەکانیش کەم بوو؛ بەڵام کاتێک کارخانە گەورەکان –چ لە ناوچە پیشەسازیە کۆنەکان، چ لە شارەکان و دێهاتە تازە بنیاتنراوەکان– بە خێرایی گەشەیان کرد، ژمارەی مانگرتنەکانیش ڕوو لە زیاد بوون چوون. بەڵام بۆچی مانگرتن هەمیشە لەو کارخانانەدا ڕوودەدا کە بەرهەمی زۆریان هەیە؟ هۆکارەکەی ئەوەیە کە سەرمایەداری دەبێ بە ناچاری ببێ بە خەباتی کرێکاران بە دژی خاوەنکارەکانیان و کاتێک بەرهەمهێنان بە شێوەیەکی یەکجار زۆرە، ئەو خەباتە خۆی لە مانگرتن دا دەنوێنێ.

یارمەتیم بدەن کە ئەوە شی بکەمەوە.

کاپیتالیزم، ئەو پێکهاتە کۆمەڵایەتیەیە کە تیایدا زەوی، کارخانەکان، ئامێرەکان و هەتا دوای □ لە ژێر ڕکێفی کۆمەڵێک خاوەن زەوی و سەرمایەداردان کە ژمارەیان هێندەی ژمارەی پەنجەکانی دەستە، ئەمە لە کاتێک دایە کە کۆمەڵی بەرینی خەڵک خاوەنی هیچ شتێك نین یان خاوەنی شتێکی زۆر بچوکن، هەر بۆیە پێ ملە کە خۆی وەکوو کرێکارێک بە کرێ بدا. خاوەن زەوی و سەرمایەدارەکان، کرێکاران بە کرێ دەگرن و وایان لێدەکەن کە فڵانە شتومەک بە مەبەستی فرۆش لە بازاردا بەرهەم بهێنن. وەهەروەها، خاوەنکار تەنها هەر ئەوەندە حەقدەست بە کرێکار دەدات کە بەشی ژیانی نەمرنەژی خۆی و بنەماڵەکەی بێ، لەولاوە ئەوەی لە کرێی کاری کرێکار دەمێنێتەوە وەک قازانج دەچێتە گیرفانی خاوەنکارەوە. هەر بۆیە لە ئابووری سەرمایەداری دا کۆمەڵی بەرینی خەڵک، کرێکاری بەکرێگیراون و بۆ خۆیان کار ناکەن بەڵکو لە بەرامبەر حەقدەستێک دا کار بۆ خاوەنکار دەکەن. دەکرێ تێبگەین کە هەوڵی هەمیشەی خاوەنکار لە پێناو کەم کردنەوەی کرێی کاری کرێکارانە؛ هەرچی کەمتر کرێی کار بدەن، بەو ڕادیە قازانجی خۆیان زیاتر و زیاتر دەبێ. لەملاوە هەوڵی کرێکار بۆ ئەوەیە کە کرێیەکی زیاتر وەربگرێ تاکوو بتوانێ بۆ بنەماڵەکەی خۆراکێک بە ڕادەیەکی پێویست و باش وەدەست بێنێ، لەماڵی باش دا بژین و هەروەک خەڵکی تر جل و بەرگی جوان لەبەر بکەن، نەک وەکوو سواڵکەر بژین.

هەر بۆیە خەباتێکی بەردەوام لە نێوان کرێکار و خاوەنکار لەسەر کرێی کار لە ئارادایە؛ خاوەنکار ئازادە کە کام کرێکارە کە پێ باشە بە کرێی بگرێ، هەر بۆیە دەچێتە سۆراغی هەرزانترینیان. وە هەروەها کرێکاریش ئازادە کە خۆی بە خاوەنکارێک کە خۆی پێ باشە بە کرێ بدا، هەر بۆیە دەچێتە سۆراغی خاوەنکارێک کە زۆرترین کرێی کار دەدا. بە بێ لەبەرچاو گرتنی ئەوەی کە کرێکار لە شار کار دەکا یان لە دێهات، خۆی بە خاوەنی زەوی، جوتیاری دەوڵەمەند و یان خاوەن کارخانە بە کرێ دەدا، ئەولای مامەڵەکەی خاوەنکارە، و هەر لەگەڵ ئەویشدایە کە لەسەر کرێی کار شەڕ دەکا.

بەڵام ئایا بەڕاستی بۆ کرێکارێک وەک تاک توانای بەرەوپێش بردنی ئەو خەباتە مەیسەرە؟ ژمارەی کرێکارەکان ڕوو لە زیاد بوونە: جوتیارەکان ماڵ و حاڵیان وێران دەبێ و لە دێهاتەکانەوە هەڵدێن بۆ شارەکان و کارخانەکان. خاوەن زەوی و کارخانەدارەکان خەریکی بەکار هێنانی ئامێرگەلێکن کە کار لە کرێکار دەدزێ. لە شارەکاندا بێکاری ڕوو لە زیادبوونە و لە لادێکانیش ژمارەی سواڵکەرەکان بەرەو زیاد بوون دەچێ. خەبات لە دژی خاوەنکار بۆ کرێکار وەک تاک وردە وردە خەریکە ئەستەم دەبێ. کرێکارێک کە داوای حەقدەستێکی مامناوەند لە خاوەن کار دەکا یان بە حەقدەستی هەرزان ڕازی نابێ، ڕووبەڕووی ئەو جوابەی خاوەنکار دەبێتەوە: "بڕۆ دەرەوە! خەڵکانێکی زۆری برسی لە دەرەوە چاوەڕێن و گەلێک کەیف خۆش دەبن کە بە حەقدەستێکی کەمتر کار بکەن".

کاتێک کە هەلومەرجی خەڵک تا ئەو ڕادەیە خراپ دەبێ کە هەمیشە خەڵکانێکی زۆری بێکار لە شار و دێ بوونیان هەبێ، و کاتێک کارخانەدارەکان سامانێکی لە ڕادەبەدەر پێکەوە دەنێن و زەویدارە وردەکان لەلایەن ملیۆنێرەکانەوە سەریان پان دەکرێتەوە، کرێکاری تاک –لە بەرامبەر سەرمایەداردا- بە تەواوی بێ دەسەڵات دەمێنێتەوە. لەو کاتەدایە کە دەرفەت بۆ سەرمایەدار دەخوڵقێ تاکوو کرێکار تێکبشکێنێ، و هەتاکوو مردن – نەک تەنیا لەخۆی بەڵکوو لە ژن و منداڵەکانیشی– وەکوو کۆیلە کار بکێشێتەوە. بۆ نمونە، ئەگەر چاوێک لەو کارانە بکەین کە تیایدا کرێکار نەیتوانیوە پشتیوانی یاسا بۆ خۆی مسۆگەر بکا و توانایی وەستانەوە لە بەرامبەر بە سەرمایەداری نەبێ، شایەتی سەعات کارێکی لە ڕادەبەدەرین (تەنانەت ١٧ تا ١٩ سەعات لە ڕۆژ دا)، کاری تاقەت پڕوکێنی منداڵانی ٥ یان ٦ ساڵە، و وەچەیەک لە کرێکارانی هەمیشە برسی دەبینین کە زۆر بە هێواشی لە برسان خەریکن دەمرن. نمونەکەی کرێکار گەلێکن کە لە ماڵی خۆیاندا کار بۆ سەرمایەدارەکان دەکەن؛ هەموو کرێکارێک دەتوانێ نمونە گەلێکی لەو چەشنە وەبیر خۆی بهێنێتەوە.

ئەو ڕادەیە لە چەوسانەوە کە لە سەرمایەداریدا ڕوودەدا تەنانەت لە سەردەمی کۆیلەداری و دەرەبەگایەتی دا لەهەمبەر کرێکاراندا ڕووی نەداوە. بە تایبەت کە کرێکاران توانای بەرەنگاریان نەبێ، و لە پشتیوانی یاساگەلێک کە ملهۆڕیەکانی خاوەنکار بەرتەسک بکاتەوە، بەهرەمەند نەبن. کەواتە بۆ ئەوەی کە نەگەن بەو ئاستە لە زەلیلی، کرێکاران خەباتێکی بێ هیوا دەست پێدەکەن. و کاتێک بۆیان دەردەکەوێ کە بە تەنیایی چەندە بێ دەسەڵات و بێ هێزن و ستەمی سەرمایە، هەڕەشەی لەناو بردنیان لێ دەکا، دەست دەکەن بە ڕاپەڕینی بە کۆمەڵ لە دژی خاوەنکار و مانگرتنە کرێکاریەکان دەست پێدەکا.

لە سەرەتادا کرێکاران نازانن کە بەدوای چیەوەن، وشیار نین لەهەمبەر هۆکارەکەی؛ لەبەرئەوە دەست دەکەن بە شکاندنی ماشێنەکان و تێکدانی کارخانەکان. ئەوان تەنیا دەیانهەوێ کە توڕەیی خۆیان نیشانی کارخانەدار بدەن. هێزی کۆمەڵیان بۆ ڕزگاری لەم هەلومەرجە تاقەت پڕوکێنە تاقی دەکەنەوە، بە بێ ئەوەی کە هێشتاش بزانن بۆچی لەم هەلومەرجە نالەبار و بێ هیوایەدا بەسەر دەبەن و دەبێ هەوڵ بۆچی بدەن. لە هەموو وڵاتەکاندا توڕەیی کرێکار لە سەرەتادا، وەکوو شۆڕشە دوورەپەرێزەکان خۆی نیشان دا، لە ڕووسیا، پۆلیس و خاوەن کارخانەکان ناویان لێنابوو "هەڵچوون". ئەم شۆڕشە دوورەپەرێزانە، لە هەموو وڵاتاندا، لە لایەکەوە دەبوون بە مانگرتنی ئاشتیخوازانە و لە لایەکی ترەوە، دەبوون بە هەوێنی خەباتی هەمەلایەنی چینی کرێکار بۆ ڕزگاری.

مانگرتن (یا خود دەست لە کار کێشانەوە) چ تایبەتمەندیەکی بۆ خەباتی چینی کرێکار هەیە؟ بۆ وەڵام دانەوە بەم پرسیارە دەبێ وێنایەکی تەواوەتی لە مانگرتن بکێشین. هەر وەک پێشتر بینیمان، کرێی کاری کرێکارێک بە پێی ڕێککەوتنی نێوان کرێکار و خاوەنکار دیاری دەکرێ. بە پێی هەلومەرجێکی وەها، بینیمان کە کرێکاری تاک و تەنیا بێ هێزە، کەواتە تەواوەن سروشتیە کە کرێکاران دەبێ بە شێوەی بە کۆمەڵ بۆ خواستەکانیان خەبات و تێکۆشان بکەن، و ناچارن کە مانگرتن گەلێک بۆ بەرامبەرکێ لەگەڵ کەمکردنەوەی حەقدەست و بردنە سەرەوەی حەقدەست ڕێکبخەن. ڕاستیەکەی ئەوەی کە لە هەر وڵاتێکی سەرمایەداریدا، مانگرتنە کرێکاریەکان لە ئارادا هەن. لە هەموو شوێنێک، لە هەموو وڵاتانی ئەوروپایی و ئەمریکا، ئەو کاتەی کە کرێکارەکان یەکگرتوو نین، هەست بە بێ هێزی دەکەن؛ و تەنیا کاتێک توانای بەربەرەکانێ لەگەڵ خاوەنکاریان هەیە کە بەکۆمەڵ دەست بە مانگرتن یان هەڕەشەی مانگرتن بکەن.

هەرچەند سەرمایەداری زیاتر و زیاتر گەشە دەکا، و هەرچەند کارخانە گەورەکان خێراتر دروست دەکرێن، و هەرچەند سەرمایەدارە بچوکەکان لە لایەن سەرمایەدارە زەبەلاحەکانەوە لە مەیدان وەدەر دەندرێن، بەو ڕادەیە پێویستی خەباتی بە کۆمەڵ زیاتر و زیاتر هەست پێدەکرێ، چونکوو بێکاری ڕوو لە زیادبوون دەکا، ململانێی سەرمایەدارەکان بۆ بەرهەم هێنانی شتومەک بە هەرزانترین شێوە، زیاتر دەبێ (بۆ ئەم مەبەستە دەیانهەوێ تە ئەو جێگایەی کە دەتوانن حەقدەستی کەمتر بە کرێکاران بدەن)، هەڵکشان و داکشانە پیشەسازیەکان زیاتر خۆی نیشان دەدا و قەیرانەکان دژوارتر دەبنەوە. کاتێک کە پیشەسازی بازاڕی گەرمە، خاوەن کارخانەکان قازانجی گەورە دەکەن، بەڵام لە بیری شەریک کردنی کرێکار دا نین؛ بەڵام کاتێک قەیران دەست پێدەکا، خاوەن کارخانەکان دەیانهەوێ زەرەرەکە لە پێی کرێکارەکاندا بنوسن. لە کۆمەڵگا ئەوروپاییەکاندا پێویستی مانگرتن لە کۆمەڵگای سەرمایەداریدا تا ڕادەیەک بۆ هەمووان ناسراوە کە یاسای ئەم وڵاتانە ناتوانن مانگرتن قەدەغە بکەن. تەنیا لە ڕووسیایە کە یاساگەلی دڕەندە بە دژی مانگرتن جێبەجێ دەکرێ.

بەهەرحاڵ، مانگرتنەکان -کە لە ناوەڕۆکی کۆمەڵگای سەرمایەدارییەوە هەڵدەقوڵێن- نیشانەی دەستپێکی خەباتی چینی کرێکارن بە دژی ئەو سیستەمە کۆمەڵایەتیە. کاتێک سەرمایەداری لەگەڵ کرێکارێکی تەنیا کە خاوەنی هیچ شتێک نیە ڕووبەڕوو دەبێ، هەلومەرج باس لە کۆیلایەتی بێ ئەملا و ئەولای کرێکار دەکا. بەڵام کاتێک هەر ئەو کرێکارە فەقیرانە یەکگرتوو دەبن، هەلومەرجەکە دەگۆڕێ. هیچ سەروەتێ لە دنیا دا بەکەڵکی سەرمایەدار نایەت مەگەر ئەوەی کە بتوانێ کرێکارانێک پەیدا بکا کە ئامادە بن هێزی کاری خۆیان لەسەر ئامراز و شتومەکێک کە هی سەرمایەدارە بخەنە گەڕ بۆ ئەوەی سەروەتی تازە بەرهەم بهێنن. تا ئەوکاتەی کە کرێکاران ناچارن بە شێوەی تاک لەگەڵ سەرمایەدارەکان مامەڵە بکەن، کۆیلەی ڕاستەقینە دەمێننەوە کە ناچارن بۆ وەدەست هێنانی پارویەک نان بەردەوام سوود بە کەسانیتر بگەیەنن. و دەبێ تا کۆتایی دنیا خزمەتکاری بەکرێگیراوی زمانبەستراوبن. بەڵام کاتێک کە کرێکاران داواکاریەکانی خۆیان بە شێوەی کۆمەڵ داوا دەکەن و ئامادە نین دەستبەردار بن، کۆیلە بوونیان کۆتایی دێ، دەبنەوە بە مرۆڤ؛ داوای ئەوە دەکەن کە نابێ زەحمەتیان تەنیا لە خزمەت چەند مفتەخۆرێک دا بێ، بەڵکو دەبێ ئەو کەسانەی کە زەحمەت دەکێشنیش وا لێبکا کە وەکوو مرۆڤی ڕاستەقینە بژین. کرێکاران داوای ئەوە دەکەن کە ئەوانیش ببن بە ئاغا. داوای ئەوە دەکەن کە ژیانیان نابێ بەو جۆرە بێ کە سەرمایەدارەکان و خاوەن زەویەکان دەیانەوێ، بەڵکوو دەبێ بەو جۆرە بێ کە خۆیان دەیانهەوێ. هەربۆیە سەرمایەدارەکان هەمیشە لە مانگرتن دەترسن، چونکوو زاڵ بوونیان دەخاتە ژێر پرسیارەوە.

لە سرودێکی کرێکاری ئاڵمانی دا، کە سەبارەت بە چینی کرێکارە هاتووە کە: "هەموو چەرخەکان لە خولانەوە دەوەستن، گەر بازوی بەهێزتان بیهەوێ". لە دنیای ڕاستەقینەشدا هەر بەو جۆرەیە: کارخانەکان، زەوی زەویدارەکان، ماشێنەکان، هێڵی ئاسنینەکان و هتد، وەکوو چەرخی ماشێنێکی گەورە دێنە هەژمار – ماشێنێک کە مادە لە کانەکان دەردەهێنێ، بەرهەمیان لێ وەدەست دێنێ، ڕێکوپێکیان دەکا و دەیانگەیەنێتە شوێنی مەبەست. تەواوی ئەم ماشێنە لەلایەن کرێکارەوە جوڵەی پێ دەکرێ. کرێکارە کە زەوی دەکێڵێ، کانزا دەردەهێنێ، و لە ناو کارخانەکان دا خەریکی بەرهەم هێنانە، ماڵ و کارگا و هێڵی ئاسن دروست دەکا. کاتێک کە کرێکاران خۆ لە کارکردن دەپارێزن مەترسی وەستانی تەواوی ماشێنەکان لە ئارادایە. هەر مانگرتنێک ئەوە وەبیر سەرمایەدار دەهێنێتەوە کە کرێکارەکان ئاغای ڕاستەقینەن نەوەک ئەوان. کرێکار گەلێک کە هەر جارە بەرزتر لە جاری پێشوو داوای مافەکانیان دەکەن. هەر مانگرتنێک کە ڕوودەدا ئەوە بە گوێی کرێکاران هەڵدێنێ کە لە هەلومەرجیان دڵسارد نەبنەوە، و ئەوان بە تەنیا نین. سەیرکەن کە مانگرتن چ کاریگەریەکی گەورەی لەسەر خودی مانگرتووان و هەروەها لەسەر کرێکارانی کارخانەکانی دەوروبەر وە یان کرێکارانی هەر ئەو کارخانەیە کە لە بەشەکانیتردا کار دەکەن هەیە.

لە کاتی ئاسایی و ئاشتی دا کرێکار بە بێ بۆڵەبۆڵ خەریکی کارە، لەگەڵ خاوەنکار مشتومڕ ناکا، سەبارەت بە هەلومەرجی خۆشی هیچ قسەیەک ناکا. بەڵام لە کاتی مانگرتندا ماف و داواکاریەکانی بە دەنگێکی بەرز هاوار دەکا، تەواوی ستەمەکانی سەرمایەدارەکان وەربیر سەرمایەدارەکان دەهێنێتەوە، هەرشتێک کە مافی بێ ئەم لاو ئەولای ئەوە داوای دەکا، و ئیتر تەنیا بیر لە خۆی و حەقدەستەکەی ناکاتەوە بەڵکو بیر لە هەموو هاوکار و هاوچارەنووسەکانی دەکاتەوە کە هاودەنگ لەگەڵ ئەو دەستیان لە کار کێشاوەتەوە و بە بێ ترس باسی بێبەشی دەکەن و بۆ بەرەوپێش بردنی ئامانجی کرێکاران ڕاپەڕیون. هەر مانگرتنێک، کۆمەڵێک بێبەشی زۆر بۆ کرێکارانی بەدوایەوە، بێبەشی و بێدەرەتانیەک کە تەنیا دەکرێ لەگەڵ شەڕ و بەدبەختیەکانی شەڕدا بەراورد بکرێ: بنەماڵەیەکی برسی، بێ داهات، دەستگیرکردن و زۆربەی کات دەرکردن لە شار و زێدی خۆی. لەگەڵ تەواوی ئەو ئازار و ناخۆشیانە، کرێکاران، بە چاوی سووکەوە سەیری ئەو کەسانە دەکەن کە سەفی مانگرتوان بە جێ دەهێڵن و دەچن لەگەڵ خاوەنکار ڕێکدەکەون. لەگەڵ تەواوی ئەو ئازار و ناخۆشیانەی کە بەدوای مانگرتنەوەیە، کرێکارانی کارخانەکانی دەوروبەر، هێزێکی تازە دەگرن کە دەبینن هاوکارەکانیان ئاوا ئازایانە داوای مافەکانیان دەکەن.

درێژەی ل٦

مێژوو و ئێستای سەلەفیەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

نووسین و لێکۆڵینەوە:
تینا خەڵیفەیی

سەرەتا دەمەوێت ئاماژە بەوە بکەم کە هۆکاری لێکۆڵینەوە و نوسینی ئەم بابەتە لە لایەن منەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە خوێنەر بتوانێت لە دوای خوێندنەوەی ئەم بابەتە باشتر ڕەوتی سەلەفیەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بناسێت و لەگەڵ چۆنیەتی ڕیشە دانانی ئەم ڕەوتە لە ژئۆپۆلتیکی کوردستان تێبگات و هەروەها مەترسیەکانی ڕەوتی ئیسلامی جیهادی لە سەر کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵات هەتا ڕادەیەک کە لەم بابەتە دەگونجێت شرۆڤە بکەم.

سەلەفیەت بابەتێکە کە بە دەیان لێکۆڵەر و خاوەن نەزەرەی بواری فەلسەفەی ئایین ناسی باس و لێکۆڵینەوەیان لە سەر کردووە، ئەوەی کە جێگای سەرنجە لە ناو هەموو ڕا و بۆچوونەکاندا دوو جۆری بیرکردنەوە لە سەر مەبەست و کاتی دروست بوونی ڕەوتی سەلەفیەت هەیە. بەشێکیان لە سەر ئەو باوەڕەن کە سەلەفیەت دیاردەیەکی مێژووییە کە بۆ سەدەکانی سەرەتای ئیسلام و دروست بوونی مەکتەبی کەلامی دەگەڕێتەوە. لە نیوەی دووهەمی سەدەی یەکەمی ئیسلام بە تایبەتی لە کاتی حکومەتی ئۆمەویەکان بە زەقی ناکۆکیەکی زۆر لە نێو زانایانی فیقهی ئەو کات لەسەر چەند بابەت دەبینرێت کە یەکێکیان ئیلاهی بوون یان نەبوونی قورئانە کە دەبێتە هۆی دروست بوونی ناکۆکی قوول و لە دەرئەنجامی ئەو ناکۆکیانە دوو بەرەی جیاواز بەرانبەر بە یەک دروست دەبێت. بەرەی یەکەم بە ناوی "موعتەزلە" بە ڕێبەری "ئەبوحەزیفەی واسڵ" بوو کە داوای ئەوەیان دەکرد چەن باوەڕی باوی ئەو کاتە کە دواتر ئاماژەیان پێ ئەدەم بگۆڕدرێت. یەکەم ئاسمانی نەبوونی قورئان، دووهەم پشت بەستن بە "عەقڵ" نەک "ئەحادیس" و سێهەمیان بڕیار دان لە سەر چۆنیەتی ژیانی خەڵک لە کۆبوونەوەی زانایانی ئایینی بە پێی بارودۆخی کۆمەڵگە، نەک لە سەر ئەساسی ئەحادیس و قورئان بوو. بە گشتی موعتەزیلەکان بنەماکانی ئایینیان هەڵدەسەنگاند و هەر کام لەو بنەمایانە کە لەگەڵ عەقڵی ئەمڕۆی مرۆڤەکان نەدەگونجا دەیانگۆڕی. لە بەرانبەری ئەوان دا چەند زانایەکی ئایینی دەوەستێن کە بە جەماعەتی "ئەهلی سونەت و جەماعەت" ناو دەبرێن بۆیە ئەو ناوەشیان لەسەر نرا کە خۆیان بە پەیڕەوی سونەتەکانی موحەمەد پەیامبەری ئیسلام و خەلیفەکانی دوای ئەو دەزانی و دەیانوت ئەگەر بابەتێکی نوێ بێتە نێو ژیانی مرۆڤەکان کە لە قورئان و حەدیس دا باسی لە سەر نەکرابێت، زانایانی ئایینی لە "ئیجماع" بە واتای کۆبوونەوە، ئەو شتە یان بە حەرام دابنێن یان بە پێ ئایاتی قورئان بڕیاری لەسەر بدەن نەک بە پێی بارودۆخ و پێویستی کۆمەڵگە . بەو جۆرەی کە ئاماژەم پێدا زانایانی ئایینی لە بەرانبەر "موعتەزلەکان" وەستانەوە بەڵام هیچ گرووپێکی یەکگرتوو کە خۆی وەکوو ڕەوتێکی ئاشکرا و ناکۆک لەگەڵ "موعتەزلە" پێناسە بکات بوونی نەبوو تا ئەوکاتەی کە "ئەشاعیرەکان" بە ڕێبەری "ئەبۆلحەسەن کوڕی ئیسماعیل ئەشعەری" دەست بە بانگەشە دەکەن. "ئەشاعێرەکان" بڕوایان بەوە بوو کە دەبێت تەواوی لایەنەکانی ژیانی مرۆڤەکان بە پێ هەر ئەو یاسایانەی کە لە نێو قورئان و ئەحادیس هاتوون بڕیاری لە سەر بدرێت و مرۆڤەکان خۆیان هیچ دەسەڵاتێکیان لە هەڵبژاردنی ئەو شتانەی کە لە نێو ئیسلام دا پێشتر لە قورئان و ئەحادیس بڕیاری لە سەر دراوە، نییە. هەروەها قورئان ئاسمانیە و پێش ئیسلام بوونی هەبووە و تایبەت بە ئیسلام نییە، لە ساڵی ٩٤٢ی زایینی "ئەبولحەسەن ئەشعەری" بە ڕوونی و لە کتێبێک بە ناوی" رساله فی استحسان الخوض فی علم الکلام" باس دەکات کە بڕوای بە هێنانەوەی ئێستدلال لە ئایین دا هەبووە. لە دوای ئەم هەڵوێستە "ئەهلی حەدیس" یان "ئەهلی سونەت و جەماعەت" بە سەر دوو بەرە دابەش بوون یەکێکیان "ئەشاعرە" کە خۆیان بە پەیڕەوی "ئەبولحەسەن ئەشعەری" دەزانی و ڕەوتێکی دیکە بە ناوی "حنابلە" کە پەیڕەوی "ئەحمەدی کوڕی حەنبەل" بوون کە تا ئەو کات نەوەکوو بەرەیەک لە دژی موعتەزیلە بەڵکوو وەکوو زانایەکی "ئەهلی حەدیس" لە دژی ئەوان کتێبی دەنووسی و بانگەشەی دەکرد. "ئەحمەد بن حەنبەلی شەیبانی" کە چوارەمین ئیمامی فیقهی ئەهلی سونەت و هەروەها ئاڵا هەڵگری دژایەتی لەگەڵ "ئەهلی کەلام" بوو. یەکێک لەو کەسانە بوو کە بە ڕاستەوخۆ وەکوو فتوایەک لە کتێبی "الاصول السنه" باس لە پشت بەستن بە حەدیس بە تەنیایی و دوور گرتن لە هەر شتێک کە ژیانی مرۆڤەکان دەخاتە ژێر کاریگەری خۆیەوە دەکات. "ئەحمەدی کوڕی حەنبەل" لە سەر ئەو باوەڕە بوو کە بۆ وڵام دانەوە بە هەر پرسیارێک چە تایبەت بێت بە ژیانی ڕۆژانەی مرۆڤەکان و یان هەر بوارێکی دیکە ژیان، بەتەنیا وڵامێک هەیە ئەویش گەڕانەوە بۆ ئایاتی قورئان و ئەحادیسێکە کە بە پێ باوەڕی ئیسلام بە درووست(صحیح) ناو دەبرێت. ئەم ناکۆکیانە لە سەدەکانی دوایی ئیسلام تەنانەت نەک کەم نەبوون بەڵکوو قووڵتر بوونەوە و وەکوو بابەتێکی سەرەکی لە نێو زانایانی ئیسلام خۆی دەرخست، تەنانەت بەر لەوەی ناکۆکیەکانی ساڵەکانی ٦٧٠ی زایینی دەست پێ بکات دەبینین کە لە کاتی خەلیفەکانی ئیسلامیش دا ناکۆکیەکی زۆر لە سەر بابەتە فیکریەکان بوونی هەبووە، بەتایبەتی دوا بە دوای کوژرانی "عوسمان" خەلیفەی سێهەمی موسڵمانەکان ناکۆکیەکی زۆر لە ناو جیهانی ئیسلام دا پەیدا دەبێت و خەڵک بە سەر دوو بەرەی "عەلەویەکان" پەیڕەوەکانی خەلیفەی چوارەمی موسەڵمانان واتە "عەلی" و "عوسمانیەکان" پەیڕەوی خەلیفەی سێهەمی موسەڵمانان واتە "عوسمان" دابەش دەبن، ئەم دوو بەرەکیەی کە باسمان لێکرد و تەنانەت بەر لە کوژرانی عوسمان بەدی دەکرا قووڵ تر دەبێتەوە و ئەبێتە هۆی ئەوەی کە وردە وردە ئەو شتەی کە ناوی دەنرێت "دارمانی یەکێتی ئیسلام" ڕوو بدات، ئەو دارمانە نەک تەنیا لە بواری هێز و یەکێتی سەربازی بەڵکوو لە سەر بیروباوەڕی شوێنکەوتووانی ئیسلام و زانایانی سەرتاسەری وڵاتە ئیسلامیەکان کاریگەری ڕاستەوخۆی دانا. ئاشکرا بوونی ئەم بابەتە بوو هۆی ئەوەی کە زۆربەی زانایانی فیقهی بێنە سەر ئەو باوەڕەی کە ئەم ناکۆکیە لە ناو ئیسلام پەیوەندی بەوە هەیە کە خەڵک لە حەدیس و قورئان و شێوەی ژیانی دەیەکانی سەرەتای ئیسلام دوور کەوتوونەتەوە.

بەشی دووهەم لە سەر ئەو باوەڕەن کە نەک تەنیا سەلەفیەت ڕیشەی لە مێژوودا نییە بەڵکوو دیاردەیەکی تازە و سیاسیە کە بە مەبەستی مەشروعیەتدان بەو باوەڕە مەکتەبیانەی کە خۆیان وەکوو پەیڕەوی فتواکانی "ئەحمەدی کوڕی حەنبەل" لە بەرانبەر ئەوانەی لە ئیسلام لایان داوە پێناسە دەکەن، داهێنراوە. یەکێک لە بەناوبانگترین کەسایەتییە سەلەفیەکانی چەن سەدەی ڕابردوو زانایەکی فیقهی بەناوی "محەمەد بن عەبدولوەهابە کە بە توندی لە ژێر کاریگەری باوەڕەکانی "ئەحمەد کوڕی حەنبەل" بوو. ئەو کاتە کە عەرەبستان لە لایەن عوسمانیەکانەوە داگیر کرابوو زۆربەی زانایانی ئەهلی سونەت بە تایبەتی ئەوانەی کە پەیڕەوی فیرقەی حەنبەلی بوون شێوەی ژیان و حوکمڕانی عوسمانیەکانیان بە لاوە نادرووست بوو و بە لادان لە ئایینی ئیسلام پێناسەیان دەکرد و ئەم بۆچوونە لە لایەن زانایانی ئایینیەوە بە بەربڵاوی لە نێو خەڵک دا بانگەشەی بۆ دەکرا. "عەبدولوەهاب" کە هەر لە منداڵیەوە لە ژێر کاریگەری فیقهی حەنبەلی گەورە بوو هەتا ساڵی ١٧٤٠ی زایینی بیرو باوەڕی خۆی لە بەر ئەوەی دەیزانی کە بە توندی باوەڕەکانی لە لایەن خەڵکەوە ڕەت دەکرێتەوە ئاشکرا نەکرد. "عەبدولوەهاب" دوای مردنی باوکی و لە ساڵی ١٧٤١ی زایینی باوەڕەکانی خۆی ئاشکرا دەکات، بەڵام لە گەڵ دژایەتی تەواوی بنەماڵەکەی و ئەمیری ناوچەکە ڕووبەڕوو دەبێتەوە و تەنانەت وەک سزایەک لە شوێنی نیشتەجێبوونی خۆی بۆ ناوچەی "دەرعیە" دووردەخرێتەوە کە ئەو کات ئەمیرەکەی "محەمەدی کوڕی سعود" بوو. بە پێچەوانەی ئەوانی تر "محەمەد کوڕی سعود" پێشوازی لە "عەبدولوەهاب" کرد، بەو شەرتەی کە خۆی ببێت بە ڕێبەری سیاسی ئەو ڕەوتە و "محەمەد عەبدولوەهابیش" وەک ڕێبەری ئایینی بمێنێتەوە، خاڵێکی دیکەی ڕێکەوتنەکەیان بانگەشە بۆ باوەڕی "عەبدولوەهاب" بوو کە دوایی بە ناوی وەهابیەت(پەیڕەوەکانی عەبدولوەهاب) ناوبانگی دەرکرد و دەناسرێتەوە.

ئێستا کە کورتەیەکمان لە سەر مێژووی چۆنیەتی دروستبوونی باوەڕی سەلەفیەت باس کرد سەرنج ئەخەینە سەر کوردستان و چۆنیەتی سەرهەڵدانی باوەڕی سەلەفیەت لە کوردستان.

لە سەرەتادا دەبێت ئەو ڕەوتە فیکریانەی کە بیری سەلەفیەتیان لە نێو ئێران بڵاو کردەوە باس بکەم . یەکێک لەو ڕەوتانە کە بووە هۆی گەشە کردنی ئەم فیکریەتە لە نێو ڕۆژهەڵاتی کوردستان، دەگەڕێتەوە بۆ بەر لە شۆڕشی ئێران و دروست بوونی یەکەمین ڕێکخراوی یەکگرتووی ئیسلامی سونە لە ئێران، بە ناوی "مەکتەبی قورئان" بە ڕێبەری "ئەحمەدی موفتە زادە" کە چالاکیەکانی خۆی بە شێوەی نهێنی و لە ساڵی ١٩٧٦ ی زایینی دەست کرد. دواتر لەگەڵ هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامی لە سەرەتادا مەکتەبی قورئان کەوتە دۆستایەتی لەگەڵ حکومەتی نوێی ئەو وڵاتە، بەڵام ئەم دۆستایەتیە زۆری نەخایاند و ئەحمەدی موفتە زادە لە ساڵی ١٩٨٠ی زایینی دەخرێتە زیندان و لە دوای ماوەی ١٠ ساڵ بەندکران لە زیندان ئازاد دەکرێت و پاش ٣مانگ لە ئازاد بوونی گیانی لە دەست ئەدات. مەکتەبی قورئان چالاکیەکانی لە ڕێگای ڕاگەیاندنی بیری ئیسلامی سونە، شرۆڤە و لێکۆڵینەوە لە سەر چالاکیەکانی ڕێکخراوە ئیسلامیەکان، بانگەشە بۆ بیروکەی سەلەفی ساڵح، پشتیوانی کردن لە ئیمامەکانی جومعە و ڕێبەرە مەزهەبیەکانی سونە و پشتیوانی لەو بیرۆکانەی کە بە فتوای "بیدعە و شێرک" لە ناوەندەکانی پەروەردەی مەزهەبی سونە دەناسرێتەوە، دەست پێکرد.

ئەو کات کە دەوڵەتی ئێران لە ساڵی ١٩٨٠ی زایینی لە نێو شەڕێکی قورس لەگەڵ دەوڵەتی عێراق بوو و هەتا ئاستێکی زۆر پێویستی بە پاڵپشتی هەموو لایەنەکان بوو بۆ ئەوەی کە خەڵک لە شەڕدا بەشداری بکەن پەیویستی بە یەکێتیەکی سەرانسەری هەبوو بەتایبەتی کە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەو کاتە دا زۆربەیان لایەنگر و ئەندامی حیزبەکانی کۆمەڵە و دیموکرات بوون و کۆماری ئیسلامی لە زۆربەی شارەکانی ئێران هیچ پاڵپشتیەکی لە لایەن خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە نەبوو. بۆیە پێویستی بە جەریانێک بوو کە بتوانێت تا ڕادەیەک خەڵک بەرەو کۆماری ئیسلامی ڕابکێشێت. بەڵام دوایی کە هەستی بە مەترسیەکانی گەشەی "مەکتەبی قورئان"کرد بە تەواوەتی چالاکیەکانی ئەو جەریانەی ڕاگرت و ڕێبەرەکەشی خستە بەندیخانە.

شایانی باسە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ڕەوتی "مەکتەبی قورئان" بە سەلەفیە تەبلیغیەکانیش ناو دەبرێن، سەلەفی تەبلیغی بەو واتایە کە لە ڕێگای بانگەشە و ڕێکخستن لە نێو خەڵکدا پەرە بە باوەڕی سەلەفیەت دەدەن و مەیدانی بانگەشەیان مینبەری مزگەوتەکانە.

ڕەوتی دووهەم کە پێش "مەکتەبی قورئان" دەستی بە چالاکی کرد "سپای ڕزگاری کوردستان" بە ڕێبەری "شێخ عوسمانی نەقشبەندی" پێشڕۆی "تەریقەتی نەقشبەندی" بوو، کە چالاکی خۆی پێش شۆڕشی ئێران دەست پێکرد و وەکوو ڕەوتێکی نزیک لە حکومەتی شای ئێران کاری دەکرد. لە دوای شۆڕشی سەراسەری ئێران، سپای ڕزگاری وەکوو هێزێکی چەکدار هاتە ناو مەیدانی شەڕ لەگەڵ گرووپە ئازادی خوازەکان و هەروەها بانگەشەی بۆ بیری توندڕەوانە لە نێو ئەو گوندانەی کە دەسەڵاتیان هەبوو یان بۆ ماوەیەکی کوورت نیشتەجێ دەبوون (بەتایبەتی لە شارەکانی پاوە و مەریوان)دەکرد. سپای ڕزگاری دوای ماوەیەکی کورت لە دەستپێکردنی خەباتی چەکداری لە مانگی فوریەی ساڵی ١٩٧٩ی زایینی لە لایەن کۆمەڵە بە تەواوی شکستی پێدەهێنرێت و چالاکیەکانی ڕادەگیرێت.

ئەگەر بمانەوێت بە تەواوەتی لە مێژووی سەلەفیەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان تێبگەین دەبێت ڕیشەی سەلەفیەت لە باشووری کوردستانیش بە باشی بناسین. سەلەفیەت و ڕەوتی ئیسلامی جیهادی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان توانی نەک وەکوو حیزبێکی سیاسی بەڵکوو وەکوو جوڵانەوەیەکی ئایدۆلۆژی خۆی نیشان بدات و هەر ئەمەش بووە هۆکاری ئەوەی کە جوڵانەوەیەکی یەک پارچەی ئیسلامی و یەکگرتوو لە کوورت ماوەدا دروست بێت کە هەر کەسێک یان گرووپێک خۆی بە ئیسلامی سونەوە گرێ ئەدات لە ژێر ئاڵای ئەو جوڵانەوە ئیسلامیە لە باشووری کوردستان کۆببێتەوە.

لە لایەکی دیکەوە لە ساڵی ١٩٥٤ی زایینی و لە کاتی چالاکیە بەربڵاوەکانی ئیخوان لە میسر و ڕاگەیاندنی "جیهاد" بۆ گەڕاندنەوەی شکۆی سەردەمی ئیسلام، "شێخ عەبدولعەزیز" وەکوو باڵی عێراقی "ئیخوان" کار و چالاکیەکانی دەست پێکرد. "شێخ عەبدولعەزیز" و کوڕەکانی بەهۆی ئەوەی کە ڕۆڵیان لە کودەتا لە دژی حکومەتی ئەو کاتی عێراق بوو لە شوێنی نیشتەجێبوونی خۆیان بۆ پارێزگای ناسریە دوور دەخرێنەوە و لە دوای ئەوەی کە دەگەڕێنەوە بۆ باشووری کوردستان لە پارتی دێمۆکراتی کوردستان چالاکیەکانی خۆیان لە ژێرناوی هەیئەتی" یەکێتی زانایانی موسڵمانانی کوردستانی عێراق" دەست پێ دەکەن و لە ئاکامدا لە ساڵی ١٩٧٥ زایینی لە دوای ڕووداوی ئەیلول لە پارتی دیمۆکرات کوردستان جیا دەبنەوە و لە ساڵی ١٩٧٩ی زایینیدا دووبارە وەکوو باڵی عێراقی ئیخوان چالاکیەکانیان دەستپێدەکەنەوە. بە هۆی ڕێکخستنی نارەزایەتیەکان لە دژی ڕژێمی بەعس لە ساڵی١٩٨٧ ڕوو دەکەنە شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان. حکومەتی ئەو کاتی ئێرانیش لەبەر ئەوەی وەکوو کارتێکی گوشار لە دژی ڕژێمی بەعس بەکاریان بێنێت زۆر ڕێگری لە بانگەشەی فیکری و چالاکیەکانیان ناکات و تەنانەت لە ساڵی ١٩٨٧ زایینی "شێخ عوسمان عەبدولعەزیز" چاوی دەکەوێتە "ڕەفسەنجانی" سەرۆک کۆماری ئەو کاتەی ئێران و دانیشتنی لەگەڵ دەکات و دواتر لە بەر دەست ڕۆیشتوویان لە ئێران، ڕۆژ لە دوای ڕۆژ بیرۆکەی سەلەفیەت لە ناو خەڵک بڵاو دەبێتەوە و دەتوانن بەرێژەیەکی بەرچاو سەرنجی لاوان بە لای خۆیان ڕابکێشن.

لە گەڵ ڕاگەیاندنی ئیمارەتی ئیسلامی لە لایەن "القاعدە" و بانگەشەی "جیهاد" لە دژی شەورەوی (سۆڤیەت ، "القاعدە" شەڕێکی ١٠ ساڵە لەگەڵ شەورەوی ڕادەگەینێت و ئەم شەڕە و ئەزموونەکانی بووە هۆی زۆرتر گەشە کردنی بیری جیهادی و سەلەفیەت لە ناوچەکە و دروست بوونی چەند ڕەوتێکی سیاسی ئیسلامی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و لە ئاکامدا مەیدان بۆ گەشە کردنی جەریانە ئیسلامیەکان زۆرتر کرایەوە.

یەکێک لەو ڕێکخراوانە کە لە باشووری کوردستان دامەزرا و کاریگەریەکی زۆری لە سەر ئیسلامیەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو جەماعەتی "جندالاسلام" بوو کە لە ئاکامی یەکگرتنەوەی سێ ڕێکخراوی حەماس، تەوحیدی ئیسلامی و بەشێک لە سوپای دووهەمی سۆران بە ڕێبەری "ئەبوعەبدوڵا شافعی" لە سپتامبری ساڵی ٢٠٠١ پێکدێت. "جندالاسلام" لە ژێر کاریگەری ڕاستەوخۆی ئیمارەتی ئیسلامی ئەفغانستان دەبێت و بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ پەیوەندی لە گەڵ "القاعدە" دەبێت و لە نێوان سنووری ئێران و عێراق لە نزیک گوندێکی حەلەبچە بە ناوی "بیارە" دەستی بە چالاکی کرد. لە دوای ڕووخانی ئیمارەتی ئیسلامی ئەفغانستان گرووپە ئیسلامیەکانی عێراق بەرەو یەکگرتوویی ڕۆشتن و ڕەوتە جیاوازەکان هەوڵیان ئەدا لە ژێر ناوی یەک ڕێکخراو کۆ ببنەوە. لە دێسامبری ساڵی ٢٠٠١ی زایینی گرووپی "ئیسلاح" بە ڕێبەرایەتی "نەجمەدین فەرەج" ناسراو بە "مەلا کرێکار" لە گەڵ "جندالاسلام" یەکدەگرن و لە ئاکامدا ڕێکخراوێک بە ناوی "انصارالاسلام" بە ڕێبەری "مەلا کرێکار" دادەمەزرێت و لە گوندی "بیارە"ی هەڵەبجە ئیمارەتی "بیارە" ڕادەگەینێت.

"انصارالاسلام" بە دروست کردنی چارتێکی ئایینی و کەتیبەی سەربازی لە نێو ڕێکخراوەکەدا چالاکیەکانی خۆی پەرە پێدەدات. دوو کەتیبە بە گشتی کاریگەریەکی زۆریان لە سەر ڕێکخستنەکانی نێو ئێراندا هەبوو یەکەمیان کەتیبەی "فەتح" بە ڕێبەرایەتی "هێمن بانی شارانی" بوو کە دەسەڵاتێکی زۆری هەبوو بەتایبەتی کە لە بواری سەربازی هێزێکی زۆر لە ژێر فەرمانی ئەو لە دژی لایەنەکانی بەرانبەری لە نێو خاکی عێراق و باشووری کوردستان چالاکیان ئەنجام ئەدا و لە بەر ئەوەی توانای پەروەردەی کردنی سەربازیان هەبوو بە ڕێژەیەکی زۆر توانی کاریگەریەکی لە سەر ئیسلامیەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دابنێت. دووهەم کەتیبەی "الاقصاء" کە کوردەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و عەرەبەکان تێدا بەشدار بوون توانی لە ڕێگای ناردنەوەی ئەو ئەندامەکانی بۆ ناوخۆی ئێران کاریگەریەکی زۆر لە سەر ئیسلامیەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دابنێت و بانگەشەی فیکری جیهادی لە شارەکاندا پەرە پێبدات.

سەلەفیەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دوای ڕووخانی ئیمارەتی ئیسلامی ئەفغانستان وەکوو هیوایەکی نوێ سەیری "انصارالاسلام" و ئیمارەتی بیارەیان دەکرد. بۆیە پەیوەندیەکی پتەویان لەگەڵ ئەو ئیمارەتە بۆنیاد نا و ئەو کاتە دوو گروپ لە سەلەفیەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان یارمەتی "انصاروالسلام"یان ئەدا؛

گرووپی یەکەم پێکهاتبوون لە ئەو کەسانەی کە پێشتر لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە بە ناوی جیهاد بەشداری شەڕی ئەفغانستانیان کردبوو و دواتر گەڕابوونەوە ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

گرووپی دووهەم ئەندامانی ڕێکخراوێک بەناو "حەرەکەتی ئیسلامی" لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو کە لەو کاتەدا تەنیا ڕێکخراوی ئیسلامی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو کە بە بێ ئەوەی کە لەگەڵ "انصارالاسلام" بەیعەت بکات لە خولی ڕاهێنانی سەربازی کەتیبەی "فەتح" بەشداریان دەکرد و پاشان وەکوو باڵێکی سەربازی لە سەربازگەیەک بەناوی "سەید سەلام" لە باشووری کوردستان نیشتەجێ کران و چالاکی چەکداریان ئەنجام ئەدا.

بەشداری سەلەفیەکانی ڕۆژهەڵاتی

کوردستان لەو شەڕانە نەک تەنانەت سەلەفیەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە بواری شەڕی پارتیزانیەوە بەئەزموون کرد بەڵکوو توانی لە ڕووی سیاسیشەوە پەیوندیەکی پتەو لە نێوان ئەوان و ڕێبەرەکانی دیکەی گرووپە ئیسلامیە گەورەکانی جیهان دروست بکات و لە کۆتاییدا بووە هۆی گەشەیەکی بێ وێنەی باوەڕی سەلەفیەت لە ئێران.

سەلەفیەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بێجگە لە بەشداری لە شەڕی چەکداری، لە ڕووی خۆراک ،پۆشاک و دەرمانیشەوە یارمەتی ئیمارەتی ئیسلامی بیارەیان ئەدا و تەنانەت لە ڕێکخستن و یارمەتی پەنابەرە جیهادیەکان کە "عەرەب-ئەفغان" بوون ڕۆڵێکی کاریگەریان هەبوو.

بەهۆی هێرشی ئەمریکیەکان لە ساڵی ٢٠٠٣ی زایینیەوە ئیمارەتی بیارە بەتەواوەتی لە ناو چوو و سەردەمی کۆچی ئەندامانی ئەو ئیمارەتە دەستی پێکرد.

لە ئاکامی هێرشی ئەمریکیەکان ئەندامانی ئیمارەتی بیارە لە پانتاییەکی ٩ کیلۆمەتری کە تەنیا ڕێگای دەربازبوونیان پەنا بردن بۆ نێو خاکی ئێران بوو، گیریان خواردبوو. بۆیە هیچ ڕێگایەکی دیکەیان بێجگە لە پاشەکشە بۆ شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان نەما و بەناچاری پەنایان بۆ نێو شارەکانی ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان برد.

ئەندامە جیهادیەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئەندامەکانی دیکەیان لە شوێنی تایبەت حەشار ئەدا و هەوڵیان ئەدا ژیانێکی ئاسودەیان بۆ دابین کەن هەتا بتوانن لە نێو شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەست بە چالاکی بکەنەوە. "ئەبوعەبدوڵا شافعی" یەکێک لەو کەسانە بوو کە بۆ ئێران کۆچی کرد.

شکست هێنانی ئیمارەتی ئیسلامی بیارە و کۆچی ئەندامانی ئەو ڕێکخراوەیە بۆ نێو شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کاریگەریەکی زۆری لە سەر گرووپە پەرتەوازەکانی نێو ڕۆژهەڵاتی کوردستان دانا و لە ئاکام دا چەندین گرووپی نوێ لە ژێر ناوی جۆراوجۆرەوە سەریان هەڵدا و دووبارە دەستیان بە چالاکی کردەوە.

یەکێک لەو ڕێکخراوانە کە کاریگەریەکی زۆر بەرچاوی هەبوو "کەتیبەی القاعدە" بە ڕێبەری "هێمن بانی شاری" خەڵکی باشووری کوردستان بوو کە لە دوای جیا بوونەوە لە "انصارالاسلام" و تێکەڵبوون لەگەڵ "سپای دووهەمی سۆران" دامەزراندنی ڕێکخراوی "تەوحید و جیهادیان" ڕاگەیاند. "کەتیبەی القاعدە" بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ لەگەڵ "القاعدەی عێراق" پەیوەندی هەبوو و تەنانەت لە دامەزراندنی "مەجلسی شۆرای موجاهدین" بەشداریەکی کاریگەر و بەرچاویان هەبوو ئەم ڕێکخراوە نوێیە بووە هۆی دروست کردنی ناوەندێک بۆ کۆ کردنەوەی ڕەوتە ئیسلامیەکان. دوای کوژرانی "هێمن بانی شاری"، "ئەبو ئەسما" دەبێت بە ئەمیری "کەتیبە ی القاعدە" کە بە دانانی کەمپی ڕاهێنانی سەربازی-ئایدۆلۆژیی لە سنوورەکانی پارێزگای کرماشان لەگەڵ باشووری کوردستان، زۆربەی لاوەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەو کەمپانە لە بواری بیرو باوەڕ و کار و باری سەربازیەوە بۆ خزمەت کردن بە ڕەوتی جیهادی ئامادە بکات. ئەوان بە ئەنجام دانی چالاکی خۆ تەقاندنەوە لە نێو شارەکانی باشووری کوردستان و بڵاو کردنەوەی ڤیدیۆی شەڕەکان و سەر بڕینی نەیارەکانیان توانیان بە ڕێژەیەکی بەرچاو گەشە بکەن و ئەندامانیان ڕوو لە زیاد بوون بکات و هاوکات ترس و دڵەڕاوکەیەکی زۆر لە نێو خەڵکی ڕۆژهەڵات و باشووری کوردستان بڵاو بکەنەوە. ڕیبەرایەتی ڕێکخراوی "کەتیبەی القاعدە" هەر چەند بە دەست کوردانی باشووری کوردستان بوو بەڵام بە ڕێژەیەکی بەرچاو ئەندامانی ئەم ڕێکخراوەیە لە کوردانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێک هاتبوون. دواتر ئەندامانی ڕۆژهەڵاتی "کەتیبەی القاعدە" کە ڕاهێنانیان پێ کرا بوو گەڕانەوە بۆ نێو شارەکانی ڕۆژهەڵات و بەمەبەستی ئەنجام دانی چالاکی لە شارەکاندا بڵاو بوونەوە و دەستیان کرد بە بانگەشەی بۆ ئەو باوەڕەی کە لە کەمپەکانی سنووری نێوان عێراق و ئێران فێر کرابوون، لە دوای چەند ساڵێک زۆربەی ئەو ئەندامانە بوون بە ڕێبەرەکانی داهاتووی ڕەوتە جیهادیەکان لە ئێران و لە وڵاتە ئیسلامیەکانی ناوچەکە.

لە دوای ڕێکخراوی "کەتیبەی القاعدە" و جیابوون لە "انصارالاسلام" ڕێکخراوێکی دیکە کە توانی کاریگەریەکی زۆری لە سەر ڕۆژهەڵاتی کوردستان بێت "انصارالسنە" بوو کە لە ساڵی ٢٠٠٣ی زایینیەوە لە دوای هێرشی سپای ئەمریکا و ڕووخاندنی "ئیمارەتی بیارە" ناوی خۆیان لە ڕێکخراوەیی "انصارالاسلام" بۆ "انصارالسنە" گۆڕێ. ئەو ڕێکخراوە لە دوای دوو دەیە چالاکی بە دەست کەسێک بە ناوی "عبدوالقادری موحەیدی" نوێ کرایەوە و توانی جیهادیەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە لە ژێر ناوی "جەریانی ئیسلامی کوردستانی ئێران" چالاکیان دەکرد بەدەوری خۆی کۆبکاتەوە. لە دوای ئەم نوێ بوونەوە دەستیان کرد بە دامەزراندنی باڵی "انصارالسنە" لە ئێران کە دوایی لە ساڵی ٢٠٠٧ی زایینیەوە دووبارە ناوی ئەو ڕێکخراوەیان بۆ "انصارالاسلام" گۆڕی. باڵی ڕۆژهەڵاتی "انصارالاسلام" لە سەرەتادا وەکوو ڕێکخراوێک کە تەنیا لە شارە کوردنشینەکان چالاکی دەکرد دەستی بە چالاکیەکانی کرد. بەڵام دواتر وردە وردە لە نێو سونیەکانی شارەکانی دیکەی ئێران لایەنگرێکی زۆریان کۆ کردەوە و بەخێرایی گەشەیان کرد. ئەم ڕێکخراوە بە پێچەوانەی ڕێکخراوەکانی دیکەی "کەتیبەی القاعدە" زۆربەی ئەندامانی ڕێبەرایەتی خۆی لە نێو کوردەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەڵبژاردبوو و سەرەنجی خۆی خستە بووە سەر بە ئەندام گرتنی کەسانێکی خوێنەوار، خاوەن بڕوانامە، دەسەڵاتدار و دەست ڕۆیشتوو کە لە لایەن خەڵکەوە بە کەسانی خاوەن کەسایەتی دەناسران و خۆشەویست بوون. جێگای ئاماژەیە لە دوای مردنی "فوئاد قادر کەرمی" کە خەڵکی باشووری کوردستان بوو هەموو ئەمیرەکانی دیکەی "انصارالاسلام" خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوون.

دەتوانین بە دەیان ڕێکخراوی جیهادی لە ئێران ناو ببەین کە کاریگەری و ڕۆڵێکی زۆریان لە گەشەی بیری سەلەفیەت بووە بەڵام باس کردنی هەموویان لە تاقەتی ئەم بابەتە بە دوورە. بەگشتی تەواوی ئەو ڕێکخراوانەی کە دواتر دروست دەبن لە ژێر کاریگەی یان لە ئەنجامی جیابوونەوە لە ڕێکخراوەکانی پێشووتری خۆیان دامەزراون، و لەبەر ئەو هۆکارە ناوی تەواوی ئەو ڕێکخراوانە لەم بابەتەدا نەبراوە بەڵام کاریگەرترینەکانیان کە توانیان ڕۆڵێکی بێ وێنە بگێڕن باسیان لێکراوە و وەکوو ڕیشەی فیکری و پەروەردەیی سەربازی ڕێکخراوە جیهادیەکانی دوای خۆیان دەناسرێنەوە.

یەکێک لەو ڕێکخراوانە کە لە دەیەی ڕابردوو بە زەقی چالاکیەکانیان دەبینرێت دوو ڕەوتی سەرەکین؛ یەکێکیان ئەو کوردانەی ڕۆژهەڵاتن کە لەگەڵ "داعش" بەیعەتیان کرد. ئەم دەستەیە زۆربەیان لە نێو کەتیبەی "القاعدە" و "جبهەالنصرە" ڕاهێنانیان پێکرابوو و لە شەڕەکانی ئەفغانستان، عێراق و پاکستان بەشداریان کردبوو کە لە دوای گەڕانەوە بۆ نێو خاکی ئێران دەستیان کرد بە چالاکی نهێنی، یەکێک لەو کەسایەتیانە کە دەتوانم ناوی بێنم و لە لای زۆربەی ئیسلامیەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ناسراوە کەسێک بە ناوی "محەمەد ئەمینی مەهابادیە" کە لە پاکستان و ئەفغانستان ڕاهێنانی پێکرابوو و لە زۆربەی شەڕەکان بەشداریەکی چالاکی هەبوو. "محەمەد مەهابادی" توانی ڕێکخستنی داعش لە نێو ئێران بە ڕێژەیەکی بەرچاو گەورە بکاتەوە. یەکێکی تر لەو کەسانەی کە لە کاتی باس کردنی چالاکیەکانی داعش لە نێو ئێران ناوی دەهێنرێت "ئیسماعیل محەمەدە" کە ڕۆڵێکی بەرچاوی لە ڕێکخستنەکانی نێو ئێران و هەروەها ڕێبەری بەشێک لە هێزەکانی داعش لە ناوچەی "حەویجە"ی عێراق بووە و تەنانەت دەوترێت ڕووداوەکانی مانگی جۆزەردانی ٢٠١٨ی زایینی پارلەمانی تاران لە لایەن ئەو پیلانی بۆ داڕێژراوە و ڕێبەری کراوە.

وەک پێشتر باسمان کرد "کەتیبەی القاعدە" لە ڕێکخراوی "انصارالاسلام" جیابوویەوە و لە گەڵ "سپای دووهەمی سۆران" دامەزراندنی ڕێکخراوێک بە ناوی "تەوحید و جیهاد" یان ڕاگەیاند. "تەوحید و جیهاد" لە ساڵی ٢٠٠٩ی زایینیەوە توانی چالاکیەکانی بە ڕێژەیەکی بەرچاو لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان پەرە پێ بدات وەک نموونە ١٤ ڕۆژ بەر لە سەفەری "خامنەیی" بۆ شاری سنە ٢٧ ئەندامی ئەو ڕێکخراوەیە هێرشیان کردە سەر دوو بنکەی هێزی "ئینتزامی" ئەو شارە و کونترۆلیان کرد. هەرچەندە لە دوای ساڵی ٢٠١١ی زایینیەوە ٦ کەس لە سەرکردەکانی "تەوحید و جیهاد" لە سێدارە دران و سەرکردایەتی ئەم ڕەوتە بە تەواوەتی لە ناو چوو بەڵام لە ماوەی چالاکی خۆی دا توانی کاریگەریەکی زۆر لە سەر جیهادیەکانی شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دابنێت، بە جۆرێک کە هەر ئێستاش زۆربەی زۆری ڕەوتە جیهادیە چالاکەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان خۆیان بە پەیڕەوی بەرنامە و شێوە کاری خەباتی ئەوان دەزانن.

شایانی باسە چالاکیەکانی ئەو ڕێکخراوە لە دەیەی ڕابردوو نە تەنیا کەم ڕەنگ نەبووەتەوە بەڵکوو تەنانەت بە زەق تریش دەبینرێت، وەک نموونەیەک دەتوانم سووڕانەوەی چەند ئۆتۆمۆبێلێک لە نێو شاری جوانڕۆ ناو ببەم کە لە ساڵی ٢٠١٣ی زایینیەوە بە ئاڵای ڕەش و شکاندنی شوشەی دوکانی کاسبکاران و هێرش کردنە سەر خەڵک بە قەمە و شەمشێر، ترس و دڵەڕاوکێیان لە نێو خەڵکی ئەو شارە بڵاوکربوویەوە و دواییین چالاکیشیان هەڕەشەی لە ناو بردن و کوشتنی خەڵکی گوندی "دارسەیرانی" مەریوان ناو ببەم.

لە ئێستا دا ڕەوتی سەلەفیەت لە ئێران بە سەر دوو بەرە دابەش بووە، یەکەمیان لە ئێستادا بڕوای بە بانگەشەی فیکری هەیە و خۆی لە توندوتیژی بە دوور دەگرێت، ڕەوتی دووهەم بە سەلەفی جیهادی دەناسرێن و بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانیان بڕوایان بە شەڕ و جیهاد هەیە. هەر دوو ڕەوتەکە لە ئێستادا لە ژێر ناوی چەندین گرووپ چالاکی دەکەن. ئەو گروپانەی کە بە سەلەفی "تەبلیغی" دەناسرێن و لە نێو شارەکانی ڕۆژهەڵات دا چالاکیەکی بەربڵاویان هەیە چوار مەکتەبی سەرەکین بە ناوەکانی ، ١(جەماعەتی تەبلیغ)، ٢(مەکتەبی قورئان)، ٣(دەعوەت و ئیسلاح)، ٤(شەورای شەمس). ڕەوتە سەلەفیە جیهادیەکانیش لە ژێر ناوی یازدە گرووپ لە سەرانسەری ئێران بڵاو بوونەوەتە و خەرێک چالاکی نهێنین، لە بەشی باکووری ڕۆژهەڵاتی ئێران، ١(انصارالاسلام)، ٢(تەوحید و جیهاد)، ٣(انصاروالسنە)، ٤(ابناء سەڵاحەدین). لەبەشی باشووری ڕۆژئاوای ئێران ١(حەرەکەتی فەزڵ). لە بەشی باشووری ئێرانیش ١(گرووپی دیوبەندی)، ٢(گرووپی فورقان)، ٣(حەرەکەی ئەنسار)، ٤(جەیشی ئەلنەسر)، ٥(جوندالله)، ٦(جەیشوالعەدڵ).

بە گشتی لە ئێستادا ڕەوتە سەلەفیەکان لە زۆربەی شارە کوردنشینەکاندا چالاکیەکی بەربڵاویان نییە بەڵام هەرچەند مانگ جارێک بە بڵاو کردنەوەی ترس و ئەنجام دانی چالاکی لە نێو شارە کوردنشینەکان خۆیان ڕێکخراوە و بە هێز نیشان دەدەن. بە پێی ئامارو داتاکان لە پارێزگاکانی مەریوان، جوانڕۆ و سنە لە نێوان ١٤ بۆ ١٦ هەزاری سونەکان لەگەڵ ڕەوتە سەلەفیەکان پەیوەندی ڕاستەخۆ یان ناڕاستەخۆیان هەیە و پەیڕەوی بیری مەکتەبی سەلەفین ، هەروەها بە شێوەی ئاشکرا و نهێنی و لە ژێر ناوی جۆراوجۆرە لە مێنبەری مزگەوتەکان هەتا تۆڕەکۆمەڵایەتیەکان و کەناڵە سەتەلایتیەکان بانگەشەی باوەڕە فیکریەکانیان دەکەن و ڕێکخستنیان لە نێو خوێندکاران و زانکۆکان دا هەیە.

لە کۆتاییدا بۆ هۆکاری سەرهەڵدان و گەشەی ڕەوتە ئیسلامیەکان و بە تایبەت سەلەفیەکان لەم ساڵانەی دواییدا پێویستە ئاماژە بە دوو خاڵی گرینگ بکەین، بەڵام شیکردنەوەی زیاتری بۆ کاتی دیکە و خوێنەر دادەنێن.

یەکەم : ئیستیبدادی سیاسی یان دیکتاتۆری دەسەڵات . ئەم شێوازە لە دەسەڵات بە تایبەت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ڕێگا بۆ بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی دژ بە داپڵۆسینی دەسەڵاتی سەرەڕۆ و دیکتاتۆری دروست دەکات. لە بۆشای هێزی چەپ و سوسیالیستەکان، لە نەبوونی دەرفەت بۆ چالاکی مەدەنی و کۆمەڵایەتی پێشکەوتنخوازانە، ڕەوتە کۆنەپەرەستە ئیسلامیەکان بە تایبەت سەلەفیەکان، لە نێو خەڵکی دیندار و بە تایبەتی گەنجان، جێگاو پێگە پیدا دەکەن.

دووهەم : چەوسانەوەی بێ بەزەییانە و هەژاری و نەداری کە جەماوەری ناڕازی بەرەو ئەو لایەنانە پاڵ پێوە دەنێت کە بەڵێنی گۆڕینی ژیان و ئیمکاناتی ماڵییان پێ ئەدەن هەر وەک "ئێخوانیەکان" کە سەلەفیەکانیش لەوان لە دایک دەبن، یان بەڵێنی ئەو دونیا و بەهەشتی خیالی دەدەن کە لە دونیای ئەمڕۆ و واقعیدا لێی بێبەشن. سەرچاوی دارایی سەلەفیگەری و بونیادگرایی ئیسلامی چ سونە و چ شیعە، کە دەوڵەتانی دەوڵەمەند و سەرکوتگەری ناوچەکە، لە سەر دۆلاری نەوتی خەوتوون، دەبێ لەبەر چاو بگرین کە هاوکات شەری دژ بە یەک و بەرژەوەندی جیاوازی ئەو دەوڵەتانە، بەو گروپانە دەکەن.

گەشە کردنی ڕەوتی سوسیالیستی و سکۆلار یەکێک لەو هۆکارانەیە کە دەتوانێت ببێتە هۆی کەم کردنەوەی پێگەی کۆمەڵایەتی و پەرەسەندنی چالاکی ئەو گروپانە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

***

پێشڕەو
ئۆرگانی کومیتەی ناوەندی کۆمەڵە
(ڕێکخراوی کوردستانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران)
ئیدیتۆر:
ئیبراهیم عەلیزادە

کومیتەی ناوەندی کۆمەڵە
Add: Sulimania_Zrguez
Tel:
009647701567854
009647710259353
E-mail:
Peshraw@komalah.org
Web:
http://www.komalah.org/

دەبیرخانەی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران
C.D.C.R.I
BOX 70445
10725
Stockholm_Sweden
Tel/Fax: 4608868054
E-mail:
cpi@cpiran.org
Web: www.cpiran.org

نوێنەرایەتی کۆمەڵە لە کوردستانی عێراق
Add: Sulimania-Rzgary
Tel: 3300657 - 3300561

نوێنەرایەتی کۆمەڵە لە دەرەوەی وڵات
Tel/Fax: +46-18-46 84 93
E-mail:
komala@cpiran.org

تەلەفزیۆنی قەرایی کۆمەڵە
Yahsat 1A
Freq: 12072 Mhz
Position: 52.5° Est
Pol: Vertical
Sym: 27500
Fec: 7/8
Web:
http://www.tvkomala.com/

ڕادیۆکان:
بەرنامەی ڕادیۆکانی دەنگی شۆڕشی ئێران (ڕادیۆ کۆمەڵە) و دەنگی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران لە سەر سەتەلایتی یاه سات بەدری ئەربوولی پەخشی بەرنامەکانی تەلەفزیۆنی کۆمەڵە بڵاودەبنەوە

دریژەی : لەمەڕ مانگرتن

یەکێک لە مامۆستایانی گەورەی سۆسیالیزم، ئەنگێلس، سەبارەت بە مانگرتنی کرێکارانی ئینگلیس ئاوا دەڵێ: "خەڵکانێک کە ئەوەندەیان سەبر هەیە تاکوو پشتی بۆرژوایەکی تاک لە زەوی بدەن، توانایی ئەوەشیان هەیە کە پشتی هەموو بۆرژوازی لە زەوی بدەن و تێکیان بشکێنن". بە شێوەیەکی گشتی مانگرتن لە یەک کارخانە بەسە بۆ ئەوەی مانگرتن بۆ باقی کارخانەکانی تریش بگوازرێتەوە. بەڕاستی کە مانگرتن دەتوانێ کاریگەریەکی ئەخلاقی زۆر بێهاوتا و دەگمەنی هەبێ، دەتوانێ کاریگەری زۆر گەورەی لەسەر وەرەی باقی کرێکارەکانیتر هەبێ کاتێک ئەوان دەبینن کە هاوڕێ و هاوکارەکانیان چۆن ئەگەر بۆ ماوەیەکی کەمیش بێ کۆتایان بە کۆیلایەتی خۆیان هێناوە و بە دژی سەرمایەداران ڕاپەڕیون.

هەر جار کە کرێکاران مان دەگرن، زۆر بەهێز ئەندێشەی سۆسیالیزم دەچێتە مێشکی کرێکارانەوە؛ ئەندێشەی خەباتی تەواوی چینی کرێکار بۆ ڕزگاری لە ستەمی سەرمایە. زۆر پێشهاتووە کە تا پێش لە مانگرتنێکی گەورە، کرێکارانی کارخانەیەکی دیاری کراو، یان لقێکی تایبەتی پیشەسازی، و یان شارێکی دیاریکراو، هیچ شتێکیان لەسەر سۆسیالیزم بیستبێ یان بیریان لێکردبێتەوە. بەڵام دوای مانگرتن، کۆمەڵە و ئەنجومەنی خوێندنەوە لە نێویاندا پێکهاتوە و ژومارەی کرێکارانی سۆسیالیست زۆرتر و زۆرتر بووە. مانگرتن ئەوە فێری کرێکاران دەکا کە پەی بەوە بەرن کە هێزی سەرمایەدار و کرێکاران لە کوێوە دێ؛ فێریان دەکا کە تەنیا بیر لە خاوەنکار و یان هاوکارەکانی خۆیان نەکەنەوە، بەڵکو بیر لە هەموو خاوەنکارەکان و تەواوی چینی سەرمایەدار و چینی کرێکار بکەنەوە. کاتێک کە کارخانەدارێک لە کۆی ڕەنج و ماندووبوونی چەندین نەوە لە کرێکاران، میلیۆنها سەرمایەی بەدەست هێناوە، بەڵام خۆی لە زیاد کردنێکی کەمی حەقدەستی کرێکاران دەبوێری و تەنانەت لە هەوڵی کەم کردنەوەی ئەو حەقدەستە دایە، و کاتێک کرێکاران لە بەرامبەری دا ڕادەوەستن، و ئەو کارخانەدارە بە هەزاران بنەماڵەی برسی دەردەکاتە سەر جادەکان، بۆ چینی کرێکار بە تەواوەتی ڕوون دەبێتەوە کە چینی سەرمایەدار -وەکوو گشتێک- دوژمنی چینی کرێکارن، و کرێکاران تەنیا دەتوانن پشت بە خۆیان و هێزی یەکگرتوویان ببەستن. زۆرجار ڕوودەدات کە کارخانەدار -وەک خێرخوازێک- هەموو هەوڵی بۆ فریودانی کرێکاران دەخاتە گەڕ، و بە بانگهێشتی کرێکاران بۆ سەر سفرە و خوانی جوان هەوڵ بۆ شاردنەوەی چەوساندنەوەکان بدا. مانگرتن، هەمیشە ئەم فرت و فێڵانەیان بە زووی ئاشکرا دەکا و ئەوە نیشانی کرێکاران دەدا کە "خێرخوازەکەیان" تەنیا گورگێکە لە پێستی مەڕ دا.

هەروەها، مانگرتن چاو و گوێی کرێکاران نەک تەنیا لە هەمبەر ناوەڕۆکی سەرمایەداری بەڵکوو لە هەمبەر ناوەڕۆکی حکومەت و یاساکانیش دەکاتەوە. هەروەک چون کارخانەدارەکان دەیانهەوێ پۆزی خێرخوازی لێبدەن، هەر بەوجۆرە نێردراوانی حکومەت و بەکرێگیراوانیان هەوڵ دەدەن کە کرێکاران دڵنیا کەنەوە کە تێزار و حکومەتی تێزاری، بە پێی ویستی یاسا، وەک یەک چاو لە خاوەنکار و کرێکار دەکا. کرێکاران هیچ شتێک لە یاساکان نازانن، و لەگەڵ مەئمورەکانی دەوڵەت پێوەندیان نیە، بەتایبەت ئەوانەی کە پۆستی باڵایان لە حکومەت دا هەیە، هەر بۆیە لە زۆربەی کاتەکاندا باوەڕیان پێدەکەن. دواتر مانگرتن ڕوودەدا. داواکاری گشتی، پشکێنەری کارخانە، پۆلیس و زۆر جارانیش هێزی سوپا لەبەردەم دەرگای کارخانەدا ڕادەوەستن. کرێکاران بۆیان دەردەکەوێ کە یاساکانیان شکاندووە: خاوەنکارەکان یاسایی ئەو مافەیان هەیە کە لە دەوری یەک کۆببنەوە و لەسەر چۆنیەتی کەم کردنەوەی حەقدەستەکان گفتوگۆ بکەن. بەڵام ئەگەر کرێکارەکان بە لێک تێگەیشتنێکی هاوبەش بگەن، ئەوا دەبن بە تاوانکار! کرێکارەکان لە ماڵ و حاڵیان دەردەکرێن، پۆلیس ئەو دوکانانەی کە کرێکارەکان دەیانتوانی بە قەرز لەوێ شتومەک بهێنن دادەخەن و تەنانەت کاتێک هەڵسوکەوتی کرێکارەکان تەواوەن ئاشتیخوازانەیە هەوڵ دەدرێ کە سەربازەکان لە دژی کرێکاران هان بدەن. تەنانەت فەرمان بە سەربازەکان دەکرێ کە تەقە لە کرێکارەکان بکەن و هەر ئەو کاتەی لە پشتەوە تەقە لە کرێکارە هەڵهاتووەکان، کرێکارە بێ چەکەکان دەکەن، خودی تێزار ئەوپەڕی سپاس و پیزانینی هەیە بۆ هێزە چەکدارەکان (هەر بەو شێوەیە تێزار سپاسی هێزە چەکدارەکانی کرد کە لە ساڵی ١٨٩٥ کرێکارانی مانگرتووی یاروسلاولیان دایە بەر دەست ڕێژی گوللە و کوشتیانن) وردە وردە بۆ کرێکاران ڕوون دەبێتەوە کە دەوڵەتی تێزار خراپترین دوژمنیانە. چونکوو پشتیوانی لە سەرمایەدارەکان دەکا و دەست و قاچی کرێکاران دەبەستێتەوە. کرێکاران وردە وردە هەست بەوە دەکەن کە یاساکان تەنیا لە خزمەت بە مافەکانی سەرمایەدارەکانن کە نووسراون، و مەئمورینی حکومەت تەنیا و تەنیا پارێزەری ئەو مافانەن، کە دەمی چینی کرێکار بگرن و نەهێڵن کە داواکاریەکانی وەزمان بهێنێ؛ چینی کرێکار دەبێ بۆ خۆی مافی مانگرتن، مافی چاپ و بڵاو کردنەوەی ڕۆژنامەی کرێکاری، مافی بەشداری کردن لە کۆڕبەندی نەتەوەیی کە تیایدا یاساکان دەنووسرێ و چاوەدێری پەیڕەوکردنی یاساکان دەکا، بەدەست بێنێ. حکومەت زۆر باش دەزانێ کە مانگرتن چاو و گوێی کرێکاران دەکاتەوە؛ هەر بەو هۆیەشە کە ئاوا لە مانگرتن دەترسێ و دەست بۆ هەمووشتێک دەبا بۆ ئەوەی بەری پێ بگرێ. بێ هۆ نیە کە جارێکیان وەزیری ناوخۆی پرۆس -کە ناوبانگی تایبەتی هەبوو لە بەدواداچوون و گرتنی سۆسیالیستەکان و کرێکارانی وشیار- لە بەرامبەر بە نوێنەرانی خەڵک دا وتی: "لە پشت هەر مانگرتنێکەوە، دێوزمەی شۆڕش و ڕاپەڕین لە بۆسەدایە".

هەر مانگرتنێک ئەم تێگەیشتنە لە کرێکاران دا بەهێز و گەشە پێدەدا کە حکومەت، دوژمنیانە و چینی کرێکار دەبێ خۆی بۆ خەبات بە دژی حکومەت و مافە ڕەواکانی جەماوەر ئامادە بکا. هەر بۆیە، مانگرتن ئەوە فێری کرێکاران دەکا کە یەکگرتوو بن؛ ئەوە نیشان دەدا کە تەنیا کاتێک دەتوانن بە دژی سەرمایەدارەکان شەڕ بکەن کە یەکگرتوو بن؛ فێریان دەکا کە بیر لە بەرخۆدان و خەباتی چینی کرێکار بکەنەوە بە دژی چینی سەرمایەدار و بە دژی حکومەتی داپڵۆسێنەری پۆلیسی. هەر بەو هۆکارەیە کە سۆسیالیستەکان مانگرتن بە "قوتابخانەی خەبات" ناودێر دەکەن. قوتابخانەیەک کە تیایدا کرێکاران فێری ئەوە دەبن کە چۆن بۆ ئازادی هەموو جەماوەر، هەموو کەمپی کار لە دیلیەتی کاربەدەستانی حکومەتی و لە دیلیەتی سەرمایە، لەگەڵ دوژمنانیان شەڕ بکەن. بەڵام "قوتابخانەی خەبات" خودی خەبات نیە. کاتێک کە مانگرتن لە ناو کرێکاران دا بەربڵاو دەبێ، هەندێک لە کرێکاران (لەوانە هەندێک لە سۆسیالیستەکان) شک لەوە دەکەن کە چینی کرێکار تەنیا دەتوانێ خۆی لە مانگرتنەکان، سندوقی مانگرتن، و یان کۆمەڵەی مانگرتن بەرتەسک بکاتەوە. کە تەنیا لە ڕێگای مانگرتنەوە چینی کرێکار بتوانێ هەلومەرجی ژیانی بەشێوەیەکی بەرچاو باش بکا و ئازادیەکانی وەدەست بێنێ. کاتێک کە کرێکاران دەبینن چ هێزێکی گەورە لە مانگرتنی چینی کرێکاری یەکگرتوو و مانگرتنە بچوکەکان دا بوونی هەیە، هەندێک وەها بیر دەکەنەوە کە چینی کرێکار ئەگەر مانگرتنێکی سەرتاسەری لە هەموو وڵات دا بەڕێوە بەرێ دەتوانێ هەرشتێک کە لە سەرمایەدارن و لە دەوڵەتی داوا دەکا وەدەستی بێنێ. ئەم بیروڕایە لە وڵاتانی تریشدا سەردەمانێک کە بزوتنەوەی چینی کرێکار لە هەنگاوەکانی سەرەتایی خۆی دابوو و کرێکاران هێشتا زۆر بێ ئەزموون بوون بوونی هەبوو. ئەم بیروڕایە هەڵەیەکی کوشندەیە. مانگرتن یەکێک لەو ڕێگایانەیە کە کرێکاران لە ڕێگای ڕزگاری خۆیاندا کەڵکی لێوەردەگرن. بەڵام تاکە ڕێگا نیە و ئەگەر کرێکاران بیر لە باقی ڕێگاکانی تر خەبات نەکەنەوە، ئەوا گەشە و سەرکەوتنەکانی چینی کرێکار خاو دەکەنەوە. ئەوە ڕاستە ئەگەر مانگرتنەکان بیانهەوێ سەرکەوتوو بن بوونی سندوقی مانگرتن بۆ پشتیوانی دارای کرێکارە مانگرتووەکان لە کۆی پرۆسەی مانگرتندا پێویستیەکی حاشا هەڵنەگرە. ئەم جۆرە سندوقە کرێکاریانە لە هەموو وڵاتانیتریش دا بوونی هەیە؛ بەڵام لێرە لە ڕووسیا، ئەم کارە بەتایبەت هەڵەیە چونکوو پۆلیس شوێن سندوقەکە دەکەوێ و دەیدۆزێتەوە و پارەکان دەبا و کرێکارەکان دەستگیر دەکا. هەڵبەتە کرێکاران دەتوانن ئەو سندوقانە لە پۆلیسەکان بشارنەوە، و سروشتیە کە ئەم جۆرە سندوقانە زۆر بەنرخن و ئێمە نامانهەوێ کرێکاران ئامۆژگاری بکەین کە بیر لە دامەزراندنی ئەو جۆرە سندوقانە نەکەنەوە. بەڵام نابێ وا بیر بکرێتەوە کە سندوقی مانگرتن تا ئەو کاتەی لە ڕووی یاساییەوە قەدەغەیە دەتوانێ ژمارەیەکی زۆر یارمەتیدەری هەبێ و تا ئەو کاتەی کە ژمارەی یارمەتیدەرەکانی هێندە کەم بێ ناتوانێ زۆر یارمەتیدەر بێ. هەروەها، تەنانەت لەو وڵاتانەی کە یەکیەتیە کرێکاریەکان بە ڕەسمی بوونیان هەیە و بڕێکی زۆر پارەیان لەبەردەست دایە، چینی کرێکار هێشتا ناتوانێ خەباتی خۆی تەنیا لە مانگرتن دا بەرتەسک بکاتەوە. تەنیا پێویستە کە وچانێکی کاتی لە کاروباری پیشەسازی دا (وەکوو قەیرانێک، هەر ئەو شتەی کە خەریکە لە ڕووسیا نزیک دەبێتەوە) ڕوودا؛ تاکوو خاوەن کارخانەکان ئەگەر تەنانەت بە دەستی ئەنقەستیش بووبێ مانگرتن شکڵ پێ بدەن، چونکوو بە قازانجیانە ئەگەر بۆ ماوەیەک کار نەکرێ و سندوقی مانگرتنی کرێکاران خاڵی ببێ. هەر بۆیە بە هیچ چەشنێک کرێکاران ناتوانن تەنیا خۆیان لە مانگرتن و کۆبوونەوەی مانگرتوان بەرتەسک بکەنەوە. هەروەها مانگرتنەکان تەنیا کاتێک دەتوانن سەرکەوتوو بن کە کرێکاران بتوانن کاتی شیاو بۆ مانگرتن هەڵبژێرن، و کاتێک کە دەزانن چۆن داواکاریەکانی خۆیان باس بکەن، و کاتێک کە لەگەڵ سۆسیالیستەکان لە پێوەندیدان و لەلایەن ئەوانەوە دەتوانن ڕاگەیەندراو و نامیلکەکان وەدەست بێنن. هێشتا ژومارەی ئەو جۆرە کرێکارانە لە ڕووسیا زۆر زۆر کەمە و دەبێ هەوڵ بۆ زیادکردنی ئەو جۆرە کرێکارانە، بۆ ناساندنی ئارمانی چینی کرێکار بە جەماوەری کرێکار و ئاشنا کردنیان لەگەڵ سۆسیالیزم و خەباتی چینی کرێکار بدرێ. ئەمە ئەرکێکە کە سۆسیالیستەکان و کرێکارانی وشیاردەبێ پێکەوە بیخەنە سەرشانیان و پێکەوە بۆ ئەم مەبەستە حیزبی سۆسیالیستی چینی کرێکار دامەزرێنن. هەروەها، مانگرتنەکان ئەوەی فێری چینی کرێکاری هەموو وڵاتان کردووە کە بۆ مافی کرێکاران و بە شێوەیەکی گشتی مافی میللەت، بە دژی دەوڵەت خەبات بکەن. هەر وەک وتمان تەنیا حیزبێکی سۆسیالیستی چینی کرێکارە کە دەتوانێ ئەم خەباتە بە بەهێزکردن و بڵاوکردنەوەی چەمکگەلی دورست لە دەوڵەت و ئارمانی چینی کرێکار لە ناو خەڵک دا بە سەرەنجام بگەیەنێ.

لە کاتێکیتردا بەتایبەتی باس لەوە دەکەین کە چۆن مانگرتنەکان لە ڕووسیا ڕێبەری دەکرێن و چۆن کرێکارانی وشیار دەبێ کەڵکیان لێوەربگرن. لێرەدا تەنیا پێویستە ئاماژە بەوە بکەم کە مانگرتنەکان، هەروەک وتمان "قوتابخانەی خەبات"ن و نە خودی خەبات و مانگرتنەکان تەنیا ئامرازێکن بۆ خەبات و تەنیا لایەنێکن لە بزوتنەوەی چینی کرێکار. کرێکاران دەبێ لە مانگرتنە دوورەپەرێزەکان زیاتر بڕۆن و بیر لە خەبات بۆ ڕزگاری تەواوەتی چینی کرێکار و هەموو کەمپی کار بکەنەوە، هەروەک چۆن کرێکارانی هەموو وڵاتەکان -بە کردەوە- وادەکەن.

کاتێک کە هەموو کرێکارانی وشیار دەبنە سۆسیالیست، واتە کاتێک کە بۆ ڕزگاری تێدەکۆشن و مەبەستیان بانگەشە و بردنی سۆسیالیزمە بۆ ناو کرێکاران و هەوڵدەدەن کە کرێکاران فێری هەموو ڕێگاکانی خەبات بە دژی دوژمنانیان بکەن، لە هەموو وڵاتدا یەکگرتوو دەبن، کاتێک کە حیزبی سۆسیالیستی کرێکاری بنیات دەنێن تاکوو خەبات بۆ ڕزگاری هەموو خەڵک لە ژێر ستەمی حکومەتی و ڕزگاری هەموو کرێکاران لە دیلیەتی سەرمایە بەرنە پێش، تەنیا لەو کاتەدایە کە چینی کرێکار دەبێتە بەشێکی دانەبڕاو لەو بزوتنەوە کرێکاریە گەورەیەی کە کرێکارانی هەموو وڵاتەکان تیایدا ڕێکخراو بوون؛ بزوتنەوەیەک کە هەموو کرێکاران لە ژێر ئاڵایەک دا یەکگرتوو دەکا کە بە "کرێکارانی هەموو وڵاتەکان یەکبگرن!" نەخشێندراوە.

کۆبوونەوەی سەراسەری مۆعەلیمان و پێویستی گۆڕانکاری لە چۆنیەتی بەڕێوە بردنی خۆپیشاندانەکان

ن: حەسەن ڕەحمان پەناە

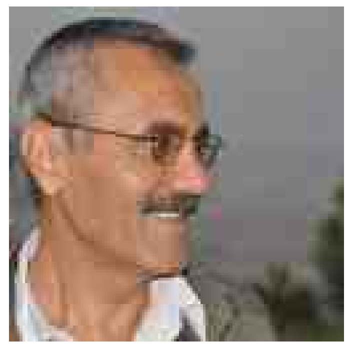

بەپێی داواکاری "شۆرای هاوئاهەنگی ڕێکخراوە سنفیەکانی فەرهەنگیانی ئێران" ڕۆژی پێنج شەممە ٢ی مانگی بەفرانباری ١٤٠٠ی هەتاوی، کۆبوونەوە و مانگرتنی سەراسەری، یەکگرتووانە و ڕێکخراوی مۆعەلیمانی ئێران لە نارەزایەتی بەپەسەند کردنی گەڵاڵەی "سەقەت و ناتەواوی" حەفتەی ڕابردووی مەجلیسی ڕژیم، لە زیاتر لە سەد شاری ئێران بەڕێوەچوو. لە کۆبوونەوەی ئەم جارە، مۆعەلیمانی ناڕازی کە زیاتر لە جاران و بە ڕێژەیەکی بەرچاو لە پشتیوانی و بەشداری ژنان لە ڕیزی خۆپیشاندانەکان بەهرەمەند بوون، داواکاری ڕەوای خۆیان هەر وەک "جێبەجێ کردنی گەڵاڵەی ڕیزبەندی، چوونە سەرەوەی ئاستی حقووقەکانیان، ئازاد کردنی مۆعەلیمانی دەستبەسەر کراو، خوێندنی بەخۆڕایی بۆ خوێندکارانیان" بە گوێی دەسەڵاتدارانی ڕژیم ئیسلامی گەیاند. مۆعەلیمان لە چوارچێوەی بەیاننامەیەک کە لە کۆبوونەوەکانیاندا خوێنرایەوە، بە بەردەوامی نارەزایەتیەکان هەتا گەیشتن بە تەواوی داواکاریەکانیان پێداگریان کرد. ناوی بەشێک لەو شارانەی کە نارەزایەتیەکان تێیدا بەڕێوە چوو بریتیە لە : تاران، شیراز، سنە، یەزد، مەریوان، فیروزئاباد، هەمەدان، ورمێ، کەرەج، سەبزەوار، مەشهەد، ئیزە، نەوشەهر، بوشەهر، بوکان، کرماشان، ڕەشت، قەزوین، مەلایر، بابۆڵ، شاهروود، گۆڵپایگان، نورئاباد، مەمسەنی، ئیسفەهان، داراب، ئەهواز، برازجان، ماهشەهر، شەهری ڕزا، ئابادە، ئەندیمشک، سەردەشت، ڕامهۆرمۆز، شیروان، ساری، شووش، بەهمەنی، بەندەری خۆمەینی، سەقز، سەربەندەر، لۆردگان، ئامۆڵ، خۆڕەم ئاباد، بهبەهان، تەورێز، شەهرکورد، بجنوورد، ئەراک، گورگان، جەهرۆم، پۆڵدۆختەر، لاهیجان، کرمان، دێگولان، ئیلام، گوناوە، گەچساران، دەشتستان، فردۆس، لامرد، لاهیجان، گەچساران، دەشتستان، ئەشکنان، فردەوس، لامرود، خۆمەینی شەهر، گەتوەند، سمیرۆم، ئیسلام ئاباد، ئەزنا، توربەتی حەیدەریە، بەندەر عەباس، توربەتی جام، دلفان، قوروە، بافق، زەنجان، بیجاڕ، ئەقلید، نەی ڕیز، سمنان و گوڵستان و... هتد.

لەم ڕۆژەدا مۆعەلیمانی شارەکانی ئێران وەک بەشێک لە چینی کرێکار، کە ڕێکخراوەترین و یەکگرتووترین بەشی ئەم چینەن لە خەباتی ڕۆژانە و لە چالاکیەکی سەراسەری لە دژی دەسەڵاتی فاشیزمی ئایینی زاڵ بەسەر ئێران، نارەزایەتیان دەربڕی. لایەنی بەهێزی بزووتنەوەی مۆعەلیمان لە بەرانبەر بزووتنەوە نارەزایەتی و کۆمەڵایەتیەکانی دیکە، یەکێتی، ڕێکخراوە بوون، ڕێبەرایەتی و بەدواداچوونی بەردەوام لە سەر خواستەکانیانە کە هەتا ئەم ڕادەیە توانیویەتی سەرکەوتن بەدەست بهێنێت. لە هەمان کاتدا خاڵی لاوازی ئەم بزووتنەوەیە لە یەکنەگرتنەوەی بەشەکانی دیکەی بزووتنەوەی کرێکاری و بزووتنەوە نارەزایەتیەکانی دیکەی ناوخۆی ئێرانە. سەرەڕای بەڕێوەبردنی پێنج کۆبوونەوە و مانگرتنی نارەزایەتی یەکگرتووانەی مۆعەلیمان لە ماوەی ٢مانگ و نیوی ڕابردوودا، بەتایبەت لە بەرانبەر گەڵاڵەی ناتەواوی "ڕیزبەندی" لە لایەن مەجلیسی ڕژیم، بەرپرسانی حکومەت هیچ هەنگاوێکی کردەوەییان لە بەرانبەر جێبەجێ کردنی داواکاری مۆعەلیمانی ناڕازی نەگرتووەتە بەر و بە هەموو شێوازێک نایانەوێت وڵامدەرەوەی داخوازیەکانی ئەوان بن.

ئەگەرچی ئەبێت ئەم ڕاستیە حاشا هەڵنەگرە لە بەرچاو بگرین و دانی پێدا بنێین کە بزووتنەوەی مۆعەلیمان کاریگەری ئەرێنی زۆری لە سەر کۆمەڵگەی ئێران و بڵاوبوونەوەی هەواڵی نارەزایەتیەکانیان لە ئێران و سەرانسەری جیهان هەبوو و دۆخ و قورسایی هێزی لە بەرژەوەندی بزووتنەوەی مافخوازانەی ئەم وڵاتە، چەند هەنگاوێک بەرەو پێش برد، بەڵام هێشتا نابێت بەوە ڕازی بین. پێویستە بزووتنەوەی مۆعەلیمان بەتایبەتی ڕێبەرایەتی ئەو ڕەوتە وەک "شۆڕای هاوئاهەنگی ڕێکخراوەکانی پیشەیی فەرهەنگیانی ئێران" لە بیری گۆڕینی شێوە کار و چۆنیەتی بەڕێوەبردنی ئەو نارەزایەتیانە بن کە بتوانن نوێنەرایەتی لە هەموو بزووتنەوەکانی دیکەی ئێران و بەتایبەتی هەموو کۆمەڵگەی ئێران لە بەرانبەر دەسەڵاتدا بکەن. دەتوانم وەک نموونە بەشداری خوێنکارانی شاری مەریوان لە چوارچێوەی پاڵپشتی لە نارەزایەتی مۆعەلیمانی سەرجەم شارەکانی ئێران لە نارەزایەتی ئەو ڕۆژە و خوێندنەوەی بەیاننامە لە لایەن نوێنەری خوێندکاران، ڕاگەیاندنی پاڵپشتی خوێندکاران بۆ مۆعەلیمان و پێداگری لە سەر یەکێتی نێوان خوێندکار و مۆعەلیم ناوببەم کە چالاکیەکی پڕ لە شانازی بوو و کارەکەیان شایەنی بیرکردنەوەیە زیاترە و دەتوانن لە بەڕێوە بردنی نارەزایەتی داهاتوویان بنەماڵە و خوێندکارانی شارەکانی دیکەش لەگەڵ خۆیان بێننە سەر شەقامەکان و ئەو جۆرە لە خۆپیشاندانەش لە شارەکانی دیکەدا بەڕێوە بەرن.

پاراستنی یەکێتی و یەکگرتنی ناوخۆیی هەرچی زیاتری بزووتنەوەی مۆعەلیمان و بردنە سەرەوەی ئاستی شێوازی خەبات، دەتوانێت بە وتنەوەی دروشمگەلێکی وەک "ئازادی بۆ مۆعەلیمان و سەرجەم زیندانیە سیاسیەکان"، "ڕاپەرە مۆعەلیم بۆ نەهێشتنی هەڵاواردن"، بە نوێنەرایەتی لە زۆربەی کۆمەڵگەی ئێران بۆ نەهێشتنی هەڵاواردن، گەندەڵی و سەرکوتی حکوومەتی خۆیان نیشان بدەن، بەگشتی پشت بەستن بە ڕێبەرایەتیەکی بیرمەند و ئازا و فیداکار لە مەرجەکانی سەرکەوتنی ئێستا و داهاتووی بزووتنەوەی ئێستای مۆعەلیمانە.

بزووتنەوەی مۆعەلیمان هەر وەک هەموو بزووتنەوەیەکی دیکەی کۆمەڵایەتی لە کۆمەڵێک ڕا و بۆچوونی جیاواز پێک هاتووە. پێویستە ڕێبەرایەتی ئەم بزووتنەوەیە بە سەر دوو دڵی و کێشەکانی ناوخۆیی خۆیان هەروەک هەبوونی ڕەوتی لیبراڵی و بیرۆکە دواکەوتووەکان سەرکەوێت. لەلایەکی دیکەوە ئێستا کە بەرپرسانی ڕژیم نایانهەویت وڵامدەرەوەی داواکاری مۆعەلیمان بن، پێویستە ڕێبەرایەتی ئەم بزووتنەوەیە بە گۆڕینی تاکتیک و گرتنەبەری ڕێکاری دیکە، ئاستی خۆپیشاندانەکان لەوەی کە هەتا ئێستا هەیە زیاتری بەرینتربکەن و لە بیری بەڕێوە بردنی مانگرتنێکی گشتی لە ئاست هەموو ئێران بن، ئەگەرەکان و پێداویستیەکانی بەڕێوەبردنی وەها مانگرتنێک لە بەرچاو بگرن و کاری بۆ بکەن. مانگرتنی گشتی تاکتیکێکی سەرکەوتوویە بۆ ناچار کردنی ئەم ڕژیمە و ڕژیمە سەرکوتکەرەکانی دیکە بە مەبەستی وڵامدانەوە بە داخوازیە ڕەواکانی کرێکاران و هاووڵاتییە وەزاڵەهاتووی ئەم کۆمەڵگەیە.

مانگرتنی گشتی، چۆک بە هەموو دامودەزگا و هێزە سەرکوت کەرەکانی ئەم ڕژیمە دادەدات و یارمەتی ئەم بزووتنەوەیە ئەدات کە بتوانێت هەنگاوی زیاتر بەرەو پێش هەڵبێنێت. پاڵپشتی بەشەکانی دیکەی کۆمەڵگە لە سەرەوەی هەموویان کرێکارانی کارخانەکان و شوێنە بەرهەمهێنەرەکان، هەروەک سەنعەتی نەوت و پترۆشیمیەکان، بەشداری و پاڵپشتی خوێندکارانی زانکۆ، مەدرەسەکان و بنەماڵەکانیان لە کۆبونەوە نارەزایەتیەکانی مۆعەلیمان دەبێتە هۆی سەرکەوتنی ئەو بزووتنەوەیە و هەنگاوێکی گەورەتردەبێت بۆ بەدەست هێنانی سەرکەوتنی دیکە و زیاتر.

٢ی مانگی بەفرانباری ١٤٠٠ی هەتاوی

وەرگێڕ لە فارسیەوە: زاگرۆس

***

دەستی ئەردۆغان خۆش بێ، یان ڕووی دیپلۆماسی دەوڵەتەکان ڕەش بێ؟

ن: عەزیز ماملێ

وێنێ، تەیب ڕەجەب ئەردۆغان لە میتینگێك دا ڕایگەیاند کە " ئەمر" بە وەزیری دەرەوەی تورکیا دەکا کە باڵوێزخانەکانی دە دەوڵەتی ڕۆژئاوا بۆیان نیە لە تورکیە بمێیننەوە، بە واتایایەکی دیکە لە تورکیا دەریان بکا.

پێشتر سەرۆکایەتی دە وڵاتی : فەرانسە، ئاڵمان، وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمریکا، هولەند،دانمارك، کانادا، نۆروێژ، سوێد، فەنلاند و نیوزلاند بە تێگڕایی داوای بەردانی عوسمان کاوالا یان کردبوو کە لە ساڵی ٢٠١٦ وە بە تاوانی " تێکەڵ بوون لە کودتا" زیندانی کراوە. ئە و تاجرە میلیاردێرە لە ساڵی ٢٠١٣ بە هۆی پشتگری لە بزووتنەوەی نارەزامەندی " پارك گزی" دەستگیر کرابوو بەڵام بە حوکمی دادگا ئازادکرا بوو و سەرلەنوێ گرتیانەوە.

لە دە دەوڵەتەکەی ناوبراو، حەوتیان ئەندامی ناتۆن، شەشیان لە یەکیەتی ئورووپادان و پێنج لە وانە هاوبەشی سەرەکی و هەرەگرنگی پەیوەندی بازرگانی لە گەل تورکیان.

ئەوەی کە لێرەدا باڵکێشە هەڵوێستی ئەردۆغان نیە، زیاتر هەڵس و کەوتی دەولەتانی ڕۆژئاوایی و سەرمایەداری دەگرێتەوە. داواکارییەکی لەو چەشنە لە لایەن دە وڵاتی ڕۆژئاوایی لە خۆیدا لایەنی ئەرینی تێدایە لە بەر ئەوە کە داوای چاوەدێری کردنی مافەکانی ئینسانێکی بێ تاوان دەکات ، ئەو بەڕێزەش لە لایەن دادگای ئورووپایی بۆ مافی مرۆڤ داوای بەربوونی کرابوو حەقی خۆیەتی لە پاڵپشتی هەموولایەنێك بۆ ڕزگاری کەڵك وەربگرێت،

بەڵام :

بە هەموو مەنتیق و پێوانەیەك، ئەگەر داوای ئازادکردنی تاك و کەس و کەسایەتییەك کرابا لە تورکیا، بەڕیز سەلاحەددین دەمیرتاش زیاتر لە گشت کەسێك ماف و مەشرووعییەت و ئەولەوییەتی بوو بۆ ڕزگاربوون لە ژێر حەبس و دوورخستنەوە :

— ئەو بەڕێزە لە کاتی دەستگیرکردن دا سەرۆکایەتی سێهەمین حیزبی سیاسی تورکیا و یەکەمین نوێنەرایەتی کۆمەڵگای مەدەنی باکووری کوردستانی بە دەستەوە بوو، هەشتا نوێنەریان لە پارلمان هەبوو، ئەندامەکانیان لە بەر خۆشەویستی و متمانەی گەل بۆ پڕانی شارەوانی شارو باژاڕەکانی کوردستان هەڵبژاردرابوون،

— بەڕیز دەمیرتاش کەسایەتییەکی لاییك، پلورالیست، ئازادیخواز، ئاشتیخواز، یەکسانیخواز و جێگەی متمانە و خۆشەویستی بوو لە ناو تەواوی کوڕ و کۆمەڵە دیموکراتی و پێشکەوتنخوازەکانی تورکیا،

— دووجار لە لایەن دادگای ئورووپایی مافی مرۆڤ داوای ئازادکردنی کرابوو، ئەو داواکارییەش لەسەر بنەمای ڕەخنە گرتن لە شێوازی بەڕێوەبردنی دادوەری و هەروەها بێگوناهی بەڕێز دەمیرتاش ئامادەکرابوو،

کە چی تەنیا بۆ جارێکیش بەرپرسێکی وڵاتێکی ئورووپایی زەحمەتی ئەوەی بە خۆ نەدا کە باسێك لە وە بکا کە چۆن ڕێبەرێکی کارامە و کاریزماتیك وەك سلاحەددین دەمیرتاش، مافناس و پارێزەر، خۆش ناو و خۆش ڕەفتار و نوێنەری شارێکی گەورەی کوردستانێکی ستەم لێکراو وەك ئامێد لە پارلمانی تورکیە، دەبێ بە سەد و هەشتاسال ئیدانە بکرێت؟ کەس نەبوو لەسەر ئەو ناڕەواییەی دەزگای دادوەری سەر بە ئەردوغان وەجواب بێت !!!

بۆ بەربەرەکانی لە گەڵ پوتین و ڕووسیا، تەواوی میدیاکانی ئورووپا و ئەمریکا، هەواڵەکانی پلەی یەکەم و لاپەڕەکانی یەکەمی چاپەمەنیەکانیان تەرخان کرد بۆ ڕەوشی تەندروستی ئالیکسی ناوالنی لەسەردەمی سەفەری بۆ ئالمان لە پاش "دەرماندا وکردنەکەی" و هەروەها لە کاتی گەڕانەوەی بۆ ڕووسیا، میدیاکانی ئورووپایی بە تایبەت لە فەرانسە لانی کەم بۆ ماوەی ١٥ ڕۆژ گوێی خەڵکیان ئاخنی لەسەر ئەو بەرهەڵستکارەی پووتین کە بێگومان کەوتۆتە بەر پەلاماری دام و دەزگای پۆلیس و دەزگا ئەمنیەکانی ڕووسیە. لە چەند ڕۆژی دواییش دیتمان کە خەڵاتی ساخارۆفیشیان پێ بەخشی !!!

کەسیش هەتا ئێستا بەڕێز سەلاحەددین دەمیرتاشی بۆ خەڵاتی نۆبێل نامزەد نەکردووە ئەگەرچی هەموو مەرجەکانی دەستەبەرە و لێوەشاوەیی تەواوی هەیە بۆ گەیشتن بەو خەڵاتە، بە داخەوە کوردیش چ هەنگاوێکی هەڵنەهێناوەتەوە لەو ڕێوارەدا .

بەڵام بۆچی هیچیان بۆ سەرۆکی هادپ و نوێنەری پارلمان و خۆشەویستی خەڵك کە زوڵمی سیاسی، نەتەوەیی و حقوقی لێدەکرێت نەگوت و نەکرد؟

بەرسیوی ئەو پرسیارە تەنیا لە هیچ و پووچی و بێ هەستی و بێوەفایی دەوڵەتانی ئورووپا و ئەمریکا و باقی وڵاتە سەرمایەداریەکان بە پەرەنسیپە ئینسانیەکان، بە بەها دیموکراتیەکان و بە بێ ڕێزی بە واژۆکانی خۆیان لە ژێر پەیماننامەکان و ڕێککەوتننامەکان لە بواری مافی مرۆڤ و ئازادیە دیموکراتییەکان دا دەبینینەوە.

دەوڵەتانی ڕۆژئاوا لە نێوان ئەردوغان و مافی مرۆڤ، سەرۆك کۆماری دەوڵەتێکی داگیرکەر، هاندەر و پاڵنەری فاشیزم و هەروەها جیهادیستەکانیان هەڵبژاردووە، بە دەیان هەزار ئینسانی ئازادیخوازی تورك و کورد لە گرتووخانەکانی تورکیان و لە دۆخێکی زۆر خراپ دا ژیان تێپەڕ دەکەن، ڕێبەری پارتی کرێکارانی کوردستان زۆر بەڕێز عەبدوڵلا ئۆجالان نزیك دووساڵە لە مافی چاو پێکەوتن لە گەڵ بنەماڵەی خۆی و پارێزەرانی بێ بەش کراوە، لە ژێر ئەشکەنجەی ڕووحێ و ڕەوانی دایە، کەسیش لە دەوڵەتەکان و میدیاکانی ئورووپایی متتەقی لێنایە !!!

ئەردۆغان و خامنەیی بە چاکی سەرۆکانی ئەو دەوڵەتانە و سیاسەتەکانیان و هەڵس و کەوتە شاراوە و نە شاراوەکانیان دەناسن و باش دەزانن کە ئەوانە لە هەمبەر هەر چەشنەبێ ڕیزییەك و هەر قسەیەکی سووك و هەڵوێستی نالەبار بێ دەنگ دەمێننەوە و هیچ جوابێکی پێویست نادەنەوە و ئەوەی بۆ ئەوانە گرنگە درێژەپێدانی پەیوەندییە کانی ئابووری و ماڵییە. مانگێك بەر لە ئێستا لە بەرنامەیەکی تەلەویزیۆنی هاوبەشی فەرانسە— ئالمان : ARTE بە دوور و درێژی باس لە گەندەڵیی هەندێك لە نوێنەرانی بەشدار لە شوورای ئورووپا و تەنانەت پارلمانی ئورووپا کرا کە تاچ ڕادەیەك کەوتبوونە بەر خۆ بەدەستەوەدان بە نوێنەرانی سەرۆکی ئازەربایجان کە دوومیلیارد و نیو دۆلاری تەرخان کردووە بۆ لۆبی گەری بە مەبەستی کپ کردنی ڕۆژنامەوانانی سەربەخۆی ئەو وڵاتە، دیارە بەختەوەرانە بۆونی سیستەمێکی سەربەخۆ و بە دەسەڵاتی دادوەری لە ئورووپا ستاتوی ئەو پارلمانتارە گەندەڵانەیان هەڵوەشاندەوە و ئیدانەش کران. بەڵام سیستەمی سیاسی و کارگێڕی وڵاتانی ئورووپایی بەرامبەر بە دیکتاتۆرێکی فاشیست وەك ئەردۆگان بێ دەنگ و بێ هێزە، هیچیان لە بەرامبەر دەست درێژیەکانی دەوڵەتی تورکیا بۆ سەر ڕۆژئاوای کوردستان، بۆ داگیرکاری عەفرین کە بە چرای سەوزی ڕووسیا و ئەمریکا گەیشتە ئەنجام هەڵوێستیان نەگرت، لەسەر هێرشی جیهادیستەکان و ئەرتەشی تورکیە کە گەیشتە ڕادەی پاکتاوی نژادی خۆیان گێل کرد، هیچیان لە پاش ڕیفراندۆمی باشووری کوردستان لە ٢٠١٧ لە سەر دەست درێژی ئەرتەشی عیراق و حەشدی شەعبی بۆ سەر کەرکووك نەهاتنە دەنگ !!! ماوەی شەش مانگە ئەرتەشی تورك لە ئاسمان و زەوی هێرش دەکاتە سەر باشووری کوردستان و گوندەکان و شارەکان وێراندەکا و بە گوێرەی بەرپرسانی پلەی سەرەوەی پارتی کرێکارانی کوردستان وەك زۆر بەڕێز موراد کارایلان، تەنانەت بە بۆمبی کیمیاوی ناوچەکان و گریلاکان بۆمباران دەکەن بەڵام نەك هەردەوڵەتەکان بەڵکوو میدیاکانیش بە پەیڕەوی لە دەوڵەتەکانیان وزەیان لێ نایە!!!

پاتریس فرانشێسکی نووسەرێکی بە هەست و بە پرەنسیپ و ڕێئالیستی فەرانسەوییە کە زۆر جاران سەفەری ڕۆژئاوای کوردستانی کردووە و چەند وتار و کتێبیشی لەسەر نووسیوە . لە دوایین وتاری کە لە ڕۆژنامەی لۆمۆند، ڕیکەوتی ٢٣ ی مانگی ئۆکتۆبر دا بڵاو بۆتەوە بە دڵهێشاوی لە بێ دەنگی ئورووپا و هەموو وڵاتانی سەرمایەداری لە هەمبەر کوردەکانی ڕۆژئاوا دەدوێ :

" هیچ وڵاتێك زەخت ناخاتە سەر ئەردۆغان بۆ ئەوە کە سنووورداری بکا و بەو شێوەیە هێرش نەکاتە سەر خەڵکی مەدەنی . بەڵام بۆچی پێمان سەیر بێت؟ چ شتێك ڕوویدا لە ساڵی ٢٠٢٠ ، لە پاش لێکۆڵینەوەکانی پشت بەستوو بە بەڵگەکان، ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە فەرمی تورکیا و جیهادیستەکانی پەیڕەوی خۆی ئیدانە کرد بۆ پاکتاوی نژادی لە عەفرین کە لە ساڵی ٢٠١٨ وە بە دەست درێژی کردن بۆ سەر تەواوی یاساکانی ناو نەتەوەیی، داگیری کردووە؟ یەک لاپەڕەی ڕۆژنامەکان و دوایی هیچ .

چ شتێك قەوما ماوەیەك پاشان، کاتێك هەر ئەو ڕێکخراوە ی نەتەوە یەکگرتووەکان جارێکی دیکە بە فەرمی، ئیسلامیستەکانی داعش یان دەولەتی ئیسلامی یان — کە لە لایەن تورکیا پشتگرییان لێ دەکرێت، هەرکات بیهەوێت— بە تاوانی ژێنۆسیدی ئیزەدییەکان لە ساڵی ٢٠١٤ ئیدانە کرد؟ یەك لاپەڕە لە ناو ڕۆژنامەکان و ئیتر هیچ .

چۆن بە لامانەوە سەیر بێت ئەگەر دەبینین ئەردۆغان خەریکە باڵ دەگرێ و بە هۆی خۆگێل کردنەکانی ئێمە هاندەدرێ بۆ ئەوە کە دیسانیش زیادەڕەوی بکات؟"

وادیارە ئەو وتارە بەر لە ئالۆزیی و قەیرانی دیپلۆماتیك لە نێوان تورکیا و دە دەوڵەتەکە نووسراوە .

لە خۆ ڕا نیە کە ئەردۆغان ڕێگا بە خۆی دەدا هەرچی دێتە سەر زمانی ئاراستەی لایەنەکانی ئەمریکایی و ئورووپایی بکات، باش تێگەیشتووە کە لەوەش خراپتر بڵێ هەر بۆی دەچێتە سەر و هاو پەیمانە ئورووپاییەکان بە سەرشۆڕیش بێ هەر دەگەڕێنەوە لای .

لەگەڵ پوتین ناتوانێ ئەو هەڵس و کەوتەی بێت.

ئەردۆغان لە لیدوانە کانی باس لەوە دەکا کە ئەو دە دەوڵەتانە نابێ بۆ کاروباری ناوخۆی تورکیا بڕیاربدەن و ئەشی خۆ لە دەست تێوەردان لە کارو باری دەوڵەتی تورکیە بپارێزن، ئەگەر لە کاتی داگیر کردنی عەفرین، گردەسپی و سەرێکانی و هەروەها داگیرکردن و ناردنی هێزی سەربازی بۆ سەر خاکی هەریمی کوردستان ئەو دە دەوڵەتەی بەرچاو بەقەد ئەو ناڕەزایەتییەی کە لە مەلەفی عوسمان کاوالا ئاراستەیان کردووە دەنگی ناڕەزاتەتیان بەرز کردباوە پێشهاتەکان ڕەوتێکی دیکەیان دەبوو، بەڵام کەس هەڵوێستی نەگرت سەبارەت بە دەست درێژی ئەردۆغان و جیهادیستەکان بۆ سەر نەتەوەی کورد و بۆ سەر خاکی کوردستان، بە بڕوای ئەو دەوڵەتە بە قسە دیموکراتانە نە نەتەوەیەك هەیە بە ناوی کورد، نە خاکێك هەیە وەك جوغرافیای کوردستان و نە کێشەیەك هەیە وەك پرسی کورد، وادیارە بۆ ئەو دەوڵەتانە دۆسیەی تاقە کەسێك لە چارەنووسی نەتەوەیەك گەورە وگرنگترە !!! ئەوەش دیموکراسی ڕۆژئاوایی.

لایەنی ناوەکی ئەو قەیرانەی کە ئەورۆ ئەردۆغان تێی کەوتووە دە گەڕێتەوە بۆ سەر سیاسەتەکانی ناوخۆیی بە تایبەت لە ڕووی ئابووری کە دەکرێ بڵێین مایەپووچە و ڕۆژ لە گەڵ ڕۆژ زیاتر تێی دە گیرسێت، سەرۆك کۆماری تورکیا ترسی لێ نیشتووە کە لە لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠٢٣ هەڵنەبژێردرێتەوە و بە پێی هەموو ڕاپرسیەکان تەنیا ٣٠ لە سەدی خەڵك دەنگی بۆ دەدەن و ئەوەش دە گەڕێتەوە سەر سیاسەتە شکست خورداووەکانی ناوخۆیی و دەرەکی بە تایبەت لە ئاستی گرانی و بێکاری و داکشانی نرخی لیری تورکی بەرامبەر دۆلار و هەوەها هاتنەخوارەوەی پلەی داهاتی تاك لە وڵات : پارەی تورك لە ساڵی ٢٠١١ بە ١،٨٦ دۆلار بەراوەرد دەکرا، ئەورۆ گەیشتۆتە ٩،٧٣ و لە وانەیە ئە و گرژییە دیپلۆماتیکانە بێت بە هۆی دابەزینی زیاتر . گرانی گەیشتۆتە ڕادەی ١٩،٥ لە سەد کە دردەخات تورکیا یەکێکە لە گرانترین وڵاتانی جیهان . بەرهەمی ناپاڵێوراوی تورکیە لە ساڵی ٢٠٢٠ بۆ ٨٦١٠ دۆلار داکشا لە حاڵەتێکدا لە ساڵی ٢٠١٣ گەیشتبووە سەر ١٢٤٨٩ دۆلار .

ئەردۆغان چ لە ناوخۆ و چ لە ناوچە و چ لە ئاستی ناونەتەوەیی پردەکانی پشت سەری ڕووخاندووە و لە هەموو بوارێك مایە پووچ و داماوە و هێچ دەرەتانێکی نەماوە و گومانی تێدانیە کە لە ڕووی سیاسی وەك فاشیستێك چاوی لێدەکرێ و لە ڕووی ئابووری وەك ئاش بەتاڵ و لە سەر دیپلۆماسی وەك دۆڕاو.

٢٠٢١/١٠/٢٥

***

کۆماری ئیسلامی و مەزهەبی کردنی زیاتری پەروەردە و بارهێنان

لە حاڵێکدا کە حەفتەی ڕابردوو موعەلیمان لە ناڕەزایەتی بە بەڕێوەنەچوونی گەڵاڵەی ڕیزبەندی و باقیی داخوازییەکانیان لە سەرتاسەری ئێران بەردەوام لە حاڵی ناڕەزایەتیدا بوون، مەجلیسی ئیسلامی بە ڕەواڵەت لە وڵام بەم ناڕەزایەتییانە، گەڵاڵەی ڕیزبەندیی موعەلیمانی پەسند کرد و بۆ شۆرای نیگەهبانی نارد، بەڵام موعەلیمان ئەم کردەوەی دەوڵەتیان بە فریوکاری پێناسە کرد و "شۆرای هاوئاهەنگیی ڕێکخراوی پیشەیی موعەلیمان" ڕەتی کردەوە. لە کاتی پەسند کردنی ئەم گەڵاڵەیە لەناو مەجلیس، ڕەجەب ڕەحمانی نوێنەری مەجلیس وتی کە چاوەڕوانی ئەوە دەکات ئاکامی پەسەندکرانی گەڵاڵەی ڕیزبەندی، پەروەردەبوونی خوێندکاری دیندار و خوێندەوار بێت. لە حاڵێکدا کە موعەلیمان ئەم گەڵاڵەیە بۆ وەدی هاتنی داخوازییەکانیان بە کامڵ نازانن، ئەم نوێنەرەی مەجلیس بەڕێوەچوونی هەر ئەم گەڵاڵە ناقسەش بەو مەرجەوە گرێ دەدات کە موعەلیمان پێبەند بە شێوازێکی تایبەت لە پەروەردە بن. هەر لەم بوارەدا ماوەیەک لەمەوبەر ئاموزش و پەروەرش، ئەو تەڵەبانەی کە قۆناغی دوو و سێی حەوزەیان تێپەڕاندووە بە کارناس و کارناسی باڵای مێژوو و زانستە کۆمەڵایەتییەکان و ئەدەبیات بەئەژماری هێنان و نزیک بە ١٥ هەزار کەس لەوان لە ئەگەری دەرووچوونیان لە تاقیکردنەوە، هەر وەک خاوەن بڕوانامەکانی زانکۆ دادەمەزرێنێت. هەروەها ئەم تەڵەبانە کە قۆناغی دوو و سێیان تێپەڕاندووە دەتوانن بۆ وتنەوەی ٨ دەرس لە ئاموزش و پەروەرشدا دابمەزرێن. ڕژیمی ئیسلامی لە ڕێگەی ڕوانە کردنی بەرینی تەڵەبە بەرەو مەدرەسەکان بەنیازە پەروەردە و بارهێنان زیاتر لە ڕابردوو ئیسلامی بکات. ڕژیم لەم ڕێگەوە بەتەمایە تا مێشک و بیری منداڵان و تازەلاوانی ئێران هەرچی زیاتر بە ژەهری دەمارگرژی و دوژمنایەتیی نەخۆشئاسا لەگەڵ زانست و زانیاری گیرۆدە بکات.

سایتی "دەنگی موعەلیم" لەم بوارەدا دەنووسێت: "دامەزراندنی زیاتر لە ڕابردووی تەڵەبەی حەوزە لە ئاموزش و پەروەرشدا و بەشێوەی تایبەت لە "مەدرەسەکان" لەژێرناوی "موعەلیم" پاش تێپەڕبوونی پتر لە ٤٠ ساڵ لە دەسەڵاتی ئیسلامی حەرەکەتێکی سەیر و جێگای تێڕامانە. وێدەچێت پاش تێپەڕبوونی ٤٠ ساڵ دەسەڵاتداران بەوە گەیشتوون کە پێویستە کۆنترۆڵی زیاتریان بەسەر مەدرەسەکاندا هەبێت. کاریگەری کەم و لاوازبوونی بەشداریی منداڵان و تازەلاوان لە مزگەوتەکان و لەبەردەست نەبوونیان بۆ کاریگەری وەرگرتن، هۆکاری دەرکردنی ئەمجۆرە بڕیارانەیە. بەڵام لە جیهانی پێشکەوتووی سەرمایەداریی ئەمڕۆدا، پیشە و زانست و زانیارییەکان بەرەو "پسپۆڕی بوون" دەڕۆن. دیارە کەشیش بۆ کەلیسا و ڕاهێبی بوودایی بۆ مەعبەد و خاخام بۆ کەنیسە ڕاهاتوون و ئەگەر هەر کام لەم ڕووحانییە مەزهەبییانە بیانهەوێت بڕۆنە مەدرەسە و یان پیشەیەکیتر ئەنجام بدەن، پێویستە لەم بوارە بێنە دەرێ و دووبارە لە بواری دڵخوازی خۆیاندا بخوێنن و هەوڵ بدەن. وەها کەسێک هیچ کات ناتوانێ وەک ڕاهێب، بوودایی یان کەشیش لە مەدرەسە خەریکی کار بێت".

سەنعەتی ڕوو لە گەشەی پەروەردەکردنی ئاخوند لەو بوارە دەگمەنانیە کە ڕژیم توانیویەتی تێیدا "سەرکەوتوو" بێت. بەجۆرێک کە لە ماوەی چوار دەیەدا نزیکەی نیو ملیۆن ئاخوندی پەروەردە کردووە. ئاماری ڕەسمیی پەروەردەی ئاخوند ١١٣ هەزار کەسە کە بەلەبەرچاوگرتنی جەمعییەتی ٨٣ ملیۆن و نیویی ئێستای ئێران، سەرانەی ئاخوند بۆ هەر ٦٤٠ کەس لە خەڵکی ئێران یەک ئاخوندە، زۆر زیاتر لە سەرانەی پزیشک، ددان پزیشک، دەروون پزیشک و پەرستار، بەتایبەت لە ڕۆژگارێکدا کە خەڵک لەگەڵ پەتای کۆرۆناش بەرەوڕوون.

هەروەها لەم بوارەدا سەرپەرستی وەزارەتی ئاموزش و پەروەرش باسی لەوە کردووە کە "پێداچوونەوە بەسەر کتێبە دەرسییەکاندا دەکەنەوە و پێگەی "کلتووری خۆنەویستی و شەهادەت" بەهێز دەکەن و وزە و توانای فێستیواڵ و کەمپەکان بۆ ئەم بابەتە تەرخان دەکەن. دەسەڵاتدارانی ئیسلامی لە ئێران ئیشتیایەکی تێرینەناسیان بۆ ئیسلامی کردنی گشت کاروباری کۆمەڵگا هەیە. لە پەروەردە و بارهێنانەوە تا دەزگای قەزایی و یاسای باو، لە میدیاکانەوە تا کاروباری خزمەتگوزاری لە گشت ناوەندە دەوڵەتییەکان، لە هونەر و ئەدەبیاتەوە تا چۆنیەتیی پۆششی ئینسانەکان ئەویش بە ڕەوایەتی مەزهەبی شیعە، کراونەتە ئامانج. وەزارەتی ئاموزش و پەروەرش لەماوەی چەند دەیەی ڕابردوودا بە شێوازی جۆراوجۆر، لەوانە نووسینی کتێب، چاودێری کردن بەسەر موعەلیمان، داسەپاندنی ڕواڵەت و ڕەوشتی تایبەت بەسەر خوێندکاران هەوڵی داوە پەروەردەی دڵخوازی ڕژیم بەسەر خوێندکاراندا بسەپێنێت، بەڵام پاش هەموو هەوڵە بەردەوامەکانی لەم بوارەدا نیشانی دەدات کە هەروا لە ئاکامیان ڕازی نەبووە.

جیایی دین لە دەوڵەت و جیابوونی پەروەردە و بارهێنان لە دین و مەزهەب یەکێک لە سەرەکیترین مافەکانی خەڵکی ئێرانە کە دەسەڵاتی ئیسلامی بە کۆنەپەرستانەترین و ملهوڕانەترین شێوە ئەم مافە بنەڕەتی و سەرەتاییەی پێشل کردووە. بۆ پەروەردە کردنی نەسلێک لە منداڵانی ئێران کە فێری زانست بن و لە هەمووجۆرە خورافەیەکی مەزهەبی بەدوور بن، ئەم دەسەڵاتە دیکتاتۆرە و ئەم شەڕلاتانە سیاسییانە پێویستە لە دەسەڵاتدا نەمێنن. مەدرەسە جێگای موعەلیمانی شەریف و فێربوونی زانستە کە دەزانن چۆن نەسلی داهاتوو بە زانست، زانیاری، ئازاد ژیان و ئازاد بیرکردنەوە بار بێنن، نەک شوێنی هەزاران ئاخوندی مفتەخۆر و چەقەسرۆ و کۆنەپەرست.

***

بزووتنەوەی ژنانی ئێران، مۆتەکەی کۆماری ئیسلامی

ئەحمەد وەحیدی وەزیری ناوخۆ لە کۆبوونەوەی سەرتاسەریی بەڕێوەبەرانی گشتی کاروباری ژنان و بنەماڵەی ئۆستانداریەکانی سەرتاسەری ئێران، ڕاشکاوانە وتوویەتی کە:

"ئێمە پێویستە دەرفەت و هەڕەشەکان لە لایەن ژنانەوە بناسین. ئەگەر ئینقلاب زەربە ببینێت هۆکارەکەی ژنانن و ئەگەریش سەرکەوتوو بێت دیسان بۆ ژنان دەگەڕێتەوە. ناسینی دەرفەت و هەڕەشەکان لە بواری ژناندا یەکجار گرینگە و کارکردی دوژمن لەسەر بیر و ئەندێشە و دەروون و ئەخلاق و کردەوەی ژنان زۆر گرینگە." ناوبراو لەم پێوەندەدا خوازیاری پێکهاتنی تۆڕێك لە ژنانی هاوبیر لەگەڵ کۆماری ئیسلامی بووە و دەڵێت: "پێویستە تۆڕێکی باش و جێگای متمانە لە ژنانی هاوبیر پێکبێت." نیگەرانیی واقعیی وەزیری ناوخۆ لەخۆڕا نییە. لە ماوەی ٤٣ ساڵی ڕابردوودا و لە سەرەتای هاتنە سەر کاری کۆماری ئیسلامییەوە، ژنانی ئێران لە لایەکەوە یەکێك لە ئامانجە سەرەتاییەکانی ڕژیم و لە لایەکی دیکەشەوە ستوونی سەرەکیی خۆڕاگری و خەبات دژبە کۆنەپەرستیی ئیسلامی بوون.

هەڵوەشاندنەوەی یاسای مەدەنیی بنەماڵە و دانانی یاسای ئسیلامیی فیقهی شیعە لە جیاتی، کە ژنان کەم ئەقڵ و دابڕاو و لە هەموو بوارە کۆمەڵایەتییەکاندا بە نیوەی پیاو دەزانێت، تەمەنی هاوسەرگیریی بۆ ٩ تا ١٣ ساڵ هێناوەتە خوارێ. یاسایی کردنی بەربەستی جیددیی کۆمەڵایەتی، سیاسی، پیشەیی و خوێندن و هیتر، لە ئاکامەکانی پێکهاتنی حکوومەتی ئیسلامی دژبە ژنان بووە.

مەزهەب لە جەوهەر و ناوەرۆکی خۆیدا هەڵاواردنی دژبە ژنانی فۆرمووڵە کردووە و هەرکات دەرفەتێکی بۆ هەڵکەوتووە، هەروەك دەسەڵاتی ئیسلامی لە ئێران، تاڵەبان لە ئەفغانستان، داعش لە عێراق و شام، کۆیلەتی و بێ مافییەکی بێسنووری بەسەر ژناندا سەپاندووە.

لەماوەی یەك سەدەی ڕابردوودا ژنانی ئێران بۆ گەیشتن بە مافە سەرەتاییەکانیان خەباتیان کردووە و هەنگاو بە هەنگاو بەشێك لە مافە ئینسانی و پێشێلکراوەکانی خۆیان بەدەست هێناوە. بەڵام لەگەڵ هاتنە سەر کاری ڕژیمی ئیسلامی لە ساڵی ١٣٥٧ەوە هەموو ئەم دەستکەوتانە لەگەڵ هەڕەشە و مەترسیی جیددی دەسەڵاتدارانی کۆنەپەرست و دژەژنی ئیسلامی بەرەوڕوو بوونەوە. لەو کاتەوە کە "تاهێرە قورەتۆلعەین" لە ساڵی ١٢٢٧ی هەتاوی لە کۆبوونەوەی "بەدەشت"دا حیجابی لەسەر خۆی کردەوە و ڕوو بە جەمعییەتی ژنان و پیاوان وتارێکی پێشکەش کرد، تا دەستپێکی دەسەڵاتی ئیسلامی لە ڕێکەوتی ٢٢ی ڕێبەندانی ١٣٥٧ی هەتاوی و لەوێوە تا ڕێکەوتی ٦ی بەفرانباری ١٣٩٦ی هەتاوی کە "ویدا موحێدی" لەسەر بەرزایی شەقام ڕووسەرییەکەی بەدارێکەوە بەست و تا بەئەمڕۆ کە وەزیری ناوخۆی ڕژیمی ئیسلامی بە ترسەوە باس لە مەترسیی بزووتنەوەی ژنان بۆ مانەوەی دەسەڵاتی ڕژیم دەکات، خەبات، موقاوەمەت و ناڕەزایەتی دژبە بێ مافیی ژنان درێژەی بووە. لە ئاکامی وەها هەڵمەتێکی پڕهەزینە و گیانفیدایانەدا، بێگومان دەتوانین بڵێین کە ڕژیم سەرەڕای بەکارهێنانی هێزی ڕێکخراوی پۆلیسی، گەشتە جۆراوجۆرەکان، مەئموورانی بارهاتوو و داسەپاندنی هەمووجۆرە وەحشیگەری و کردەوەیەکی دژەمرۆیی، لە داسەپاندنی حیجابی ئیجباری بەسەر ژناندا شکستی خواردووە.

ڕژیمی ئیسلامی هەر لە سەرەتای گەیشتن بە دەسەڵات، یەکەمین هێرشەکانی خۆی بۆسەر کرێکارانی بێکار و ژنان دەستپێکرد. خومەینی، کە لە بەشداری کردنی بەرینی ژنانی ئازادیخواز و بەرابەری تەڵەب لە شۆڕشی ٥٧دا ئاگادار بوو، لە ٨ی مارسی ١٩٧٩ بەرابەر لەگەڵ ١٧ی ڕەشەممەی ١٣٥٧ی هەتاوی، فتوای دا کە ژنان لە ئیدارە و وەزارەتخانەکاندا پێویستە بە پۆشش و حیجابی ئیسلامییەوە حزووریان بێت. ژنانی خەباتکار و یەکسانیخواز توانییان بە ٦ ڕۆژ خۆپیشاندان و ناڕەزایەتی، پاشەکشە بە حکوومەتی نوێ بکەن. لەوێدا بوو کە سەرانی ڕەوتی ئیسلامی بەوە گەیشتن کە بۆ سەقامگیر کردنی دەسەڵاتی ئیسلامی لەگەڵ چ حەریفێکی بەهێز بەرەوڕوون.

ژنانی ئێران و کوردستان لە هەموو بوارەکانی کار و ژیاندا، دەسەڵاتی ئسیلامی و یاسای کۆنەپەرستانەیان بردووەتە ژێر پرسیارەوە و ئەم خەبات و خۆڕاگرییە گەیشتووەتە ئاست و بەرینایییەک کە سەرانی ورد و درشتی حکوومەت، ژنان بە هۆکاری ناسەقامگیربوون و بە هەڕەشە دژبە مانەوەی دەسەڵاتی ئیسلامی پێناسە دەکەن. وتەکانی وەزیری ناوخۆی ئێران بەئاشکرا دان پێدانان بە شکست و ترس لە هێزی ژنانە.

ژنان هاوڕێ لەگەڵ پیاوانی شەریف و ئازادیخواز، ئەم توانا و وزەیان هەیە کە نەتەنیا سیاسەتی یەکجار کۆنەپەرستانەی دەسەڵاتی ئیسلامی بەرەوڕووی شکست و ناکامی بکەنەوە، بەڵکوو دەتوانن شان بە شانی پیاوانی ئازادیخواز و بەرابەری تەڵەب، ئەم نیزامە دژەژن و دژە ئازادی و بەرابەرییە بڕووخێنن و سیستمی سیاسییەک دابمەزرێنن کە بەرابەریی کامڵ و بێ شەرت و مەرج لە هەموو بوارەکانی ژیانی بنەماڵەیی و کۆمەڵایەتیدا بەڕەسمی بناسێت و دابین و زەمانەتی بکات.

***

Workers of all countries, unite!
PESHRAW
No: 419- Dece. 2021
www.komalah.org
Fortnightly paper of the central committee of Komalah

بزووتنەوەی شکۆداری مامۆستایان لێبڕاوانە درێژەی هەیە

لەسەر بانگهێشتی "شۆرای هاوئاهەنگیی ڕێکخراوی پیشەیی مامۆستایانی ئێران"، مامۆستایان، کرێکاران و کارمەندانی ناڕازیی ئامووزش و پەروەرش و لە هێندێک شوێن خوێندکاران، ڕۆژی پێنجشەممە ٢ی مانگی بەفرانبار لە ١٠٢ شاری ئێران کۆبوونەوەی ناڕەزایەتیی شکۆداریان بەڕێوەبرد. ئەم کۆبوونەوانە سەرەڕای هەڕەشە و هێرش و توندوتیژیی هێزە ئەمنییەکان لە ناڕەزایەتی بە پەسندکرانی ناقیسی گەڵاڵەی ڕیزبەندی لە مەجلیس بەڕێوەچوون کە ئاکامەکەی پێشێلکردنی مافی مامۆستایانی لەسەرکار و خانەنشینکراو، نەبوونی فێرکاریی بێەرامبەر و بایەخ نەدان بە پەروەردەی ستاندارد و لەبەرچاونەگرتنی خواستی ئازادیی مامۆستایانی بەندکراوە. سەرەڕای کەشوهەوای توندی ئەمنییەتی و حزووری بەرچاوی هێزە ئەمنییەکان و قەدەغەکردنی کۆبوونەوە لە بەرامبەر سازمانی بەرنامە و بوودجە، مامۆستایان بە بەشداریی بەرینی خۆیان کەشوهەوای ئەمنییەتییان شکاند و لە سەرووی سازمانی بەرنامە و بوودجە دەستیان دایە کۆبوونەوە. لە حاڵێکدا کە مامۆستایان لەگەڵ سەرکوتگەران لە تێکهەڵچوون دا بوون، مامۆستایانی ژن لە ناوەندی مەیدانی بەهارستان دانیشتن و سەرەڕای هێرشی هێزە ئەمنییەکان، یەک کاتژمێر درێژەیان بەم ناڕەزایەتییە دا.

شۆرای هاوئاهەنگیی ڕێکخراوی پیشەیی مامۆستایانی ئێران ڕۆژی پێنجشەممە بڕیارنامەیەکی دەرکرد و تێیدا وێڕای وەبیرهێنانەوەی بابەتەکانی سەرەوە و چاوپۆشی کران لە هەڕەشەکانی بەڕێوەبەری ڕۆژنامەی کەیهان، تیشکی خستە سەر مافی توێژەکانی دیکە و نووسیی:

"ئێمە لە چوونەسەرەوەی مووچەی هەموو توێژە کۆمەڵایەتییەکان و کرێکاران و زەحمەتکێشان بۆ سەرووی هێڵی هەژاری پشتیوانی دەکەین و ژیانێکی خۆشبژێو و شیاو بە مافی هەمووان دەزانین و دژی لێکدانەوەی ناکارناسانەین کە پێی وایە بردنەسەرەوەی مووچەی مامۆستایان دەبێتە هۆی چوونەسەرەوەی ڕێژەی ئاوسان. ئەوە داهاتی نجوومی، دزی و گەندەڵیی بەرین و چڕبوونەوەی سەروەت و دەسەڵات لەناو دەستی کەمینەیەکی بچووک دایە کە ئەمنییەتی ماڵی و دەروونیی زۆربەی کۆمەڵگای خستووەتە مەترسییەوە".

مامۆستایانی خەباتکار ساڵەهایە کە هەم بەشێوەی خۆڕسک و هەم بە شێوەی ڕێکخراو بۆ وەدی هاتنی خواستەکانیان، بەرانبەر بە دەوڵەت دەستیان داوەتە خەباتی سەرشەقام و ئاشکرا. مامۆستایان کۆمەڵێک داخوازییان هەیە کە لێرەدا دەتوانین ئاماژە بە گرینگترینەکانیان بکەین.

بردنەسەرەوەی مووچە بۆ سەرووی هێڵی هەژاری لەڕێگەی بەڕێوەبردنی ڕێزبەندیی پیشەیی مامۆستایان، ئازادیی دەستبەجێی هەموو مامۆستایانی بەندکراو و کۆتایی هێنان بە ئەمنییەتی کردنی خەبات و بەستنی هەموو پەروەندە ئەمنییەکان، هاوسانسازیی مووچەی خانەنشینکراوان و بردنەسەرەوەی ئاستی بۆ سەرووی هێڵی هەژاری، خوێندنی بێبەرامبەر لەڕێگەی ڕێگری لە خسووسی کردن و کاڵایی کردنی فێرکاری، کۆتایی هێنان بە تاڵانی سندووقی پاشەکەوتی مامۆستایان و سپاردنی ئیدارەکەیان بە نوێنەرانی خودی مامۆستایان.

هەڵبەت ڕێکخراوەکانی مامۆستایان، کە لە ئێستادا پتر لە ڕابردوو جێگای متمانەی گشت مامۆستایانن، لە هەر کۆبوونەوە و یان زنجیرە ئاکسیۆنێکدا هێندێک لە خواستەکانیان کردووەتە ئەولەوییەت و خستوویانەتە دەستووری کاری خۆیانەوە. بەڵام گەیاندنی لانیکەمی مووچەی مامۆستایان بۆ سەرووی هێڵی هەژاری، هاوسانسازیی خانەنشینکراوان و بردنەسەرەوەی ئاستەکەی بۆ سەرووی هێڵی هەژاری و ئازادیی دەستبەجێی هەموو مامۆستایانی بەندکراو و کۆتایی هێنان بە ئەمنییەتی کردنی ناڕەزایەتییەکان و ڕاگەیاندنی بەسترانی هەموو پەروەندە ئەمنییەکان، لە سەرووی خواستەکانیانەوە بووە.

کۆبوونەوەی خەباتکارانەی مامۆستایان لە ڕۆژانی ٢٠، ٢١ و ٢٢ی سەرماوەزدا ئەوەندە بەهێز بوو کە پاش ١٠ ساڵ مەجلیسنشینانی ناچار کرد تا گەڵاڵەی ڕیزبەندی کە لە مەجلیسدا خۆڵی لەسەر نیشتبوو لە کەشەوەکان بهێننەوە دەرێ و بە قەولی شۆرای هاوئاهەنگی بە گۆترە پەسندی بکەن.

مەجلیسی شۆرای هاوئاهەنگی لە دانیشتنی سێشەممە ٢٤ی سەرماوەزدا بە پەسندکردنی چەند ماددەیەکی دیکە لە گەڵاڵەی نیزامی ڕیزبەندیی مامۆستایان، کۆتایی بە کاری لێکدانەوەی ئەم گەڵاڵەیە هێنا. بەپێی ئەم پەسندکراوەی مەجلیس، ئایین نامەی بەکردەوە دەرهێنانی یاسای نوێ پێویستە لە ماوەی یەک مانگدا بە بەشداریی ناوەندە پەیوەندیدارەکان ئامادە بکرێت و لە لایەن هەیئەتی وەزیرانەوە پەسند بکرێت.

بەپێی یاسای ڕیزبەندی، لانیکەمی مووچەی کارمەندانی ئامووزش و پەروەرش ٨ ملیۆن و ٨٠ هەزار تمەن و لانیزۆریشی نزیکەی ١٦ ملیۆن تمەن دیاری کراوە.

ئەم پاشەکشەیە کە بەسەر بێکارانی مەجلیسنشین دا سەپاوە، هەڵبەت دەستکەوتێکی خەباتکارانەیە و پێویستە لەبەرچاو بگیرێت. بەڵام شۆرای هاوئاهەنگی، بە پشت بەستن بە پشتیوانییەکی بەرین کە لێی کراوە، بە سێ هۆکار ئەم پەسندکراوەی ڕەت کردووەتەوە:

١_ لانیکەمی مووچەی مامۆستایان و کارمەندانی ئامووزش و پەروەرش پێویستە بگاتە ١٢ ملیۆن تمەن لە مانگدا نەک ٨ ملیۆن و ٨٠ هەزار تمەن.

٢_ هاوسانسازیی مووچەی خانەنشینکراوان لەبەرچاونەگیراوە.

٣_ مامۆستایانی بەندکراو، کە بۆ وەدیهاتنی هەر ئەم خواستانە لە ناڕەزایەتییەکاندا بەشدارییان کردبوو، ئازاد نەکراون.

هەروەها سەرایەداران و خزمەتگوزارانی مەدرەسەکانیش بەهۆی بایەخ نەدران بە مافەکانیان دژ بەم پەسندکراوەی مەجلس بەتوندی ناڕەزایەتییان دەربڕی. ئەوان لە بانگهێشتێکدا نووسییان:

"ئێمە وەک کۆمەڵێک سەرایەدار و خزمەتگوزاری کیشوەری ڕایدەگەیەنین کە لەئاست پەسندکراوی ئەم دوایانەی مەجلیس سەبارەت بە ڕیزبەندی یەکجار ناڕازین.

مەگەر ئێمە سەرایەداران و خزمەتگوزاران لە سەرما و گەرمادا لە پەنا مامۆستایانی ئازیز لە مەدرەسەکان حزوورمان نییە؟ مەگەر ئێمە پێرسۆنێلی مەدرەسە نین؟ مەگەر ئێمە بنەماڵەمان نییە؟ مەگەر تەوەرۆم لەسەر ژیانی ئێمە کاریگەریی نییە؟ بۆچی مافی ئێمە لەبەرچاو ناگرن؟"

پەیوست بوونی چەندین بەشی تازە لە کرێکاران و کارمەندانی ئامووزش و پەروەرش بە ڕیزی خەباتکارانەی مامۆستایان لە لایەکەوە ناڕەزایەتییەکانی ڕادیکاڵتر کردوونەتەوە و لە لایەکی دیکەشەوە میدیای کۆنەپەرستی ڕژیم لەوانە سەدا و سیما، کەیهان و جەوانی سەر بە سپای پاسدارانی ناچار بە درۆودەلەسە و هەڵیت و پڵیت و هەڕەشە کردووە. بەڵام ئەم هەڕەشانە لە هاوسەنگیی هێزی ئێستادا ئاکامێکی نییە و مامۆستایان و پشتیوانانی کۆمەڵایەتیی بەرینیانی تووڕەتر کردووە و دەکات.

مامۆستایانی مافخواز و خەباتکار لە ئێستادا ڕێکخراوترین بەشی بزووتنەوەی کرێکارین. پەیوەندی ڕێکخراوەکانی مامۆستایان لەگەڵ هەموو ڕێکخراوە کرێکارییەکان لەوانە سەندیکاکانی حەوت تەپە و واحید، "شۆرای ڕێکخستنی ناڕەزایەتیی کرێکارانی پەیمانیی نەوت" و باقیی ڕێکخراوە ڕەسەنە کرێکارییەکان، چرای هیوای گەیشتن بە ئامانجی کۆرتماوە و درێژەماوەی بزووتنەوەی کرێکاریی درەشاوەتر کردووە.

***